

PRIRUČNIK

ZA KORIŠĆENJE DAISY UDŽBENIKA U NASTAVI

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
PODGORICA

Jadranka Radulović
Anita Marić
Tamara Milić
Aleksandra Vešović-Ivanović
Mladen Janković

PRIRUČNIK

ZA KORIŠĆENJE DAISY UDŽBENIKA U NASTAVI

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
PODGORICA

Jadranka Radulović, Anita Marić, Tamara Milić, Aleksandra Vešović-Ivanović, Mladen Janković
PRIRUČNIK ZA KORIŠĆENJE DAISY UDŽBENIKA U NASTAVI

Izdavači:

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica
UNICEF Crna Gora

Glavni urednik:

Radule Novović, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Odgovorni urednik:

Lazo Leković, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Urednica:

Nađa Durković, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Lektura i korektura:

Sanja Marjanović

Fotografije:

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Dizajn i priprema za štampu:

Impuls Studio

Štampa:

Pro File, Podgorica

Tiraž:

300 primjeraka

Godina izdanja:

Podgorica, 2017.

Izjave u ovoj publikaciji su gledišta autora i ne odražavaju nužno politiku i gledište UNICEF-a.

SADRŽAJ

1. ŠTA JE DAISY UDŽBENIK?	7
1.1. DAISY udžbenik u Crnoj Gori	7
1.2. Kome su namijenjeni DAISY udžbenici?	9
1.2.1. Đeca sa smetnjama vida	9
1.2.2. Đeca s poteškoćama u čitanju i pisanju	10
2. TEHNIČKA UPUTSTVA	13
2.1. Program AMIS	21
2.2. Program DDREADER	40
3. DIDAKTIČKA UPUTSTVA	57
3.1. DAISY knjige za đecu sa smetnjama vida	57
3.2. Značaj primjene DAISY udžbenika u radu s učenicima koji imaju poteškoće u čitanju i pisanju	58
3.3. DAISY čitanke, metodička uputstva	58
3.3.1. Primjer upotrebe DAISY čitanke	61
4. MALI TERMINOLOŠKI RJEČNIK	65
5. LITERATURA	67
6. PRILOZI	69
PRILOG 1: Spisak škola uključenih u projekat primjene DAISY udžbenika u nastavi	69
PRILOG 2: Formular za praćenje časa na kojem se koristi udžbenik u DAISY formatu	71

U želji da nastavnicima/nastavnicama, učenicima/učenicama¹ i roditeljima učenika olakšamo pronalaženje, preuzimanje, instalaciju i korišćenje knjiga u DAISY formatu, pristupili smo izradi ovog detaljnog uputstva. Ono se odnosi na tehnički dio, instalaciju programa koji podržavaju DAISY knjigu i didaktičko-metodičke smjernice. Takođe, dajemo i kratke opise karakteristika pojedinih smetnji u razvoju radi lakše komunikacije, osmišljavanja aktivnosti na času za ove učenike, kao i radi širenja obima primjene ponuđenih knjiga u DAISY formatu.

Autori

¹ Zbog jednostavnosti, razumljivosti i jasnoće, u daljem tekstu će se koristiti jedan rod.

1. ŠTA JE DAISY UDŽBENIK?

DAISY predstavlja akronim od Digital Accessible Information System, a riječ je o multi-medijalnom izdanju štampane knjige, kombinaciji audio-vizuelnog teksta (knjiga kao digitalni tip podataka – prenošenje analogne knjige u digitalnu).

DAISY knjiga nudi čitalačko iskustvo svim ljudima koji, iz bilo kog razloga, ne mogu da čitaju odštampani tekst.

DAISY formatom upravlja međunarodni konzorcijum javnih i privatnih organizacija, a formirale su ga, 1996. godine, biblioteke govornih knjiga. Prvi DAISY standard pojavio se u Švedskoj 1994, a njegova specifikacija znatno je uznapredovala za više od dvije decenije postojanja. DAISY format dostupan je u velikom broju zemalja, između ostalih, u Švedskoj, Finskoj, Francuskoj, Japanu, Kanadi, Njemačkoj, Švajcarskoj, Španiji, Australiji, na Novom Zelandu, u SAD-u... U Finskoj, na primjer, odgovornost za proizvodnju DAISY udžbenika snosi državna specijalizovana biblioteka Celia (Silija).

1.1. DAISY UDŽBENIK U CRNOJ GORI

Crna Gora je prva zemlja u svijetu koja DAISY audio-udžbenike sistematski koristi u inkluzivnom obrazovanju. Sličnih inicijativa bilo je i u drugim zemljama, ali se razlika ogleda u tome što je u Crnoj Gori pristup bio sistemske, rukovođen partnerskim principom ustanova koje odlučuju o obrazovnoj politici, onih koje se bave unapređenjem kvaliteta, kao i neposrednih realizatora. Saradnja se razvila s namjerom da audio-udžbenike učine dijelom redovnih nastavnih materijala i uvedu ih u sve osnovne škole u zemlji. Takođe, ovo je prvi put da će DAISY audio-udžbenici biti dostupni svima, na način da ih svako može preuzeti (**download**) s interneta. Stoga primjena ove forme udžbenika ima ogroman potencijal za učenje, ali i prikupljanje iskustava, koja se mogu ponovo iskoristiti na mnogim obrazovnim i životnim poljima.

Rad na DAISY udžbenicima podržava vodeće načelo *Strategije inkluzivnog obrazovanja* – poštovanje prava i karakteristika učenika s posebnim obrazovnim potrebama, čije razvojne i edukativne mogućnosti treba ispuniti i zadovoljiti kroz kvalitetno vaspitanje i obrazovanje, u cilju osposobljavanja za samostalni život. Osnovni cilj pripreme DAISY udžbenika, dakle, jeste da doprinesu unapređenju inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori.

Rad na ovim udžbenicima u Crnoj Gori počeo je u maju 2013. godine, kada je održan prvi sastanak predstavnika obrazovnih institucija. Snimanje je organizovao Resursni centar za đecu i mlade „Podgorica“, u saradnji sa: Ministarstvom prosvjete, UNICEF-om, Zavodom za udžbenike i nastavna sredstva, Fakultetom dramskih umjetnosti sa Cetinja, Zavodom za školstvo, a uz pomoć i podršku autora čitanki u štampanom formatu. Tada je određen broj udžbenika koji će se snimati. Izabrane su čitanke za osnovnu školu od 4. do 9. razreda. Zašto čitanke od IV razreda? Stručnjaci za inkluzivno obrazovanje smatrali su da učenici koji imaju smetnje s vidom prvo treba da se opismene na Brajevom pismu. Snimanje posljednje čitanke, one za 9. razred osnovne škole, obavljeno je u junu 2015.

Na topao, prijatan i sugestivan način, tekstove u čitankama čitali su profesori i studenti Fakulteta dramskih umjetnosti.

Sa snimanja DAISY udžbenika

DAISY čitanke primjenjuju se u 50 škola u Crnoj Gori (u prvoj fazi primjene bilo je 25 škola, a od 2016. uključeno je još 25 škola)². Predstavnici svih škola prošli su obuku za korišćenje DAISY čitanki.

Monitoring korišćenja DAISY čitanki odvijao se nakon obuke nastavnika. Nastavnici su popunjavalni formular³, a tokom procesa implementacije DAISY udžbenika, jednom broju časova prisustvovali su odgovorni za monitoring.

Jednom započet dobar i koristan posao za obrazovanje ne treba zaustavljati. Tako je početkom 2016. godine Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica organizovao proces produkcije novih DAISY naslova. U toku 2016. godine snimljeni su udžbenici istorije za 6. i 7. razred osnovne škole, a u pripremi je snimanje istorija za 8. i 9. razred osnovne škole.

Tokom 2015. UNICEF je organizovao i evaluaciju u kojoj se prezentuju rezultati projekta *Korišćenje udžbenika u DAISY formatu – obuka nastavnika osnovne škole za korišćenje audio-udžbenika*, realizovanom u Crnoj Gori od septembra 2014. do juna 2015. godine.

2 Vidjeti spisak škola u *Prilogu 1*

3 Vidjeti formular u *Prilogu 2*

Čak 97% anketiranih nastavnika slaže se s tvrdnjom da DAISY udžbenik odgovara potrebama učenika s posebnim obrazovnim potrebama. Većina anketiranih nastavnika (82%) ocijenila je kao veoma visoku i visoku primjenljivost ovog formata u nastavi.

1.2. KOME SU NAMIJENJENI DAISY UDŽBENICI?

DAISY udžbenici nastali su iz želje da osnovno nastavno sredstvo postane dostupno svakom učeniku u Crnoj Gori. Kao što smo već istakli, prve DAISY knjige kod nas nastale su iz potrebe da se učenicima bez ostatka vida omogući dostupnost udžbeničkih sadržaja. Ovaj format knjige podesan je i za učenike koji imaju problem s razumijevanjem pročitanog, za one koji ne čitaju tečno ili čitaju sporo, kao i za one koji s teškoćama čitaju dugi tekst.

No, DAISY udžbenici već se koriste u Crnoj Gori u svakodnevnoj nastavi za razvijanje vještine pažljivog slušanja.

1.2.1. ĐECA SA SMETNJAMA VIDA

Smetnje vida su po svom karakteru, stepenu i samom etiologijom vrlo različite. Ispoljavaju se kao umanjena ili potpuno odsutna čulna ošetljivost na svjetlosne nadražaje koja značajno ometa vizuelnu komunikaciju. Đeca sa smetnjama vida imaju djelimično ili potpuno umanjenu sposobnost vidnog sistema da prime nadražaje. Razlikuju se:

- đeca sa slabovidnošću koja imaju smetnje u vizuelnoj percepciji, koja i uz korekciju optičkim pomagalima (naočari, sočiva...) i dalje slabije vide;
- đeca koja imaju minimalni ostatak vida, razlikuju svjetlost od tame i konture; i taj mali ostatak vida može obogatiti perceptivne podatke koji su važni za kognitivni razvoj te je stoga važno vježbati i koristiti preostali vid;
- đeca bez ostatka vida (slijepa đeca) bez sposobnosti vizuelne percepcije.

Za đecu bez sposobnosti viđenja najvažniji je razvoj taktilno-kinestetičke percepcije, auditivne percepcije, kao i razvoj govora i jezika. Nedostatak sposobnosti viđenja dovodi do toga da se kod đece umjesto koordinacije oko – ruka razvija koordinacija uvo – ruka, koja je ključ za lociranje predmeta u prostoru. Krajnji nivo razvoja auditivno-perceptivnog razvoja predstavlja slušanje u cilju učenja. Govorno-jezički razvoj kod ove đece kasni. Ona često dobijaju parcijalna znanja o objektima, pošto mnoge stvari i pojave nijesu dostupne čulu dodira. Stoga je neophodno tokom nastave davati dodatna objašnjenja, nove pojmove povezivati s već formiranim i postojećim iskustvom. Većina autora zalaže se za slobodno korišćenje vizuelnih termina, poput „pogledaj“ ili „vidi“.

Đeca sa slabovidnošću su ona đeca kod kojih postoji umanjena sposobnost viđenja, ali isto tako imaju i znatnu sposobnost da vizuelno funkcionišu u svakodnevnom radu, uz upotrebu optičkih pomagala i odgovarajućih uslova rada. Neka đeca vide nejasno, imaju maglovitu, nejasnu i nediferenciranu sliku pred očima, ne razlikuju detalje, brzo se zamaraju, uslijed čega postaju nervozna, nestrpljiva i sa kratkoročnom pažnjom. Neka će centralni dio viđeti mutno, a periferni jasnije, pa će prilagođavanjem položaja glave nastojati da što jasnije vide. Neka vide samo crno-bijelo. Neka gledaju samo jednim okom, što je znak oštećenja vidnog polja i viđenje dubine. Neki učenici ne vide pri slabom svjetlu, dok drugima osvijetljenost narušava vizuelnu efikasnost.

Čitanje učenika sa slabovidnošću u odnosu na učenike bez smetnji u vizuelnoj percepцији obilježeno je većim brojem odstupanja. U pripremi štampanog materijala koriste se različite veličine slova. Najuspješnije percipiraju slova veličine 12, 18 i 24 pointa. Tekst je najčitljiviji u crno-bijeloj boji, čime dobijamo maksimalan kontrast, koji je neophodan. Razmak između redova mora biti veći (25–30% veličine slova) čime smanjujemo probleme pronalaženja početka sljedećeg reda. U svakodnevnom radu koriste se sveske s naglašenim linijama i kvadratićima na mat papiru, označenim kontrastom i taktilno urađene slike. Za frontalni rad koristi se pokazivač. Đeca koriste klasične i elektronske lupe, u skladu s individualnim potrebama.

1.2.2. ĐECA S POTEŠKOĆAMA U ČITANJU I PISANJU

Čitanje i pisanje jezičke su komponente na kojima se temelji kompletno obrazovanje, generalno, razvoj ličnosti. Kod neke đeve postoje određene teškoće u ovladavanju ovim vještinama, no one su takve da se, uz dodatni individualni rad, brzo prevazilaze. Ima, međutim, đeve čije se teškoće u čitanju i pisanju ne mogu prevazići bez pomoći stručnjaka.

Nakon što dijete savlada govorni jezik, započinje proces usvajanja pisanog oblika izražavanja. Kao rezultat, imamo tečno čitanje i razumijevanje pročitanog, pravilno, smisleno pisanje.

Dakle, čitanje utiče na pisanje, a pisanje na čitanje. S tim u vezi, moramo imati ideju što želimo da saopštimo/izrazimo. Stvorenu misao, koja može biti u vizuelnom obliku, potom pretvaramo u verbalni izraz, odnosno rečenicu. Nakon što smo misao pretvorili u rečenicu, zapisujemo je.

Poteškoće u čitanju

Usvajanje vještine čitanja najvažniji je zadatak s kojim se dijete srijeće u početnom periodu školovanja.

Proces ovladavanja vještina čitanja ne odvija se kod svakog deteta jednakom brzinom. Bez obzira na različitu dinamiku kojom usvajaju čitanje, u tom procesu sva đeca prolaze kroz iste faze: 1. *prepoznavanje riječi*; 2. *početno raščlanjivanje glasova*; 3. *prevođenje slova u glas*; 4. *složeno prevođenje grafičkih u glasovne forme*.

Teškoće u čitanju odnose se na **brzinu i preciznost čitanja, kao i na nivo razumijevanja pročitanog**. Karakteristike učenika s teškoćama u čitanju i pisanju su: a) dugo čitaju slovo po slovo; b) veoma tiho izgovaraju riječi; c) ne čitaju tečno. Stručni naziv koji se koristi za teškoće u čitanju jeste **disleksija**.

Ritam i način čitanja učenika koji imaju disleksiju karakterišu:

- povremeni zastoji koji nastaju uslijed nepreciznog iščitavanja riječi,
- odsustvo pauze na mjestima đe bi je prirodno trebalo praviti,
- nepostojanje silazne i uzlazne intonacije na osnovu kojih razlikujemo čitanje izjavnih i upitnih rečenica.

Karakteristične su razne vrste zamjena (uglavnom grafički sličnig slova, npr. d i b), skraćivanja i dodavanja slova, ali i umetanja djelova riječi ili cijelih riječi kojih u tekstu zapravo nema.

Poteškoće u pisanju

Nakon što dijete savlada govorni jezik, započinje proces usvajanja pisanog oblika izražavanja. Svaki čin pisanja podrazumijeva sljedeće radnje: ideju što želimo da saopštimo/izrazimo, misao organizovanu u vizuelnom obliku, a potom pretvorenu u verbalni izraz, odnosno rečenicu.

U skladu s tim, ono što deci predstavlja izazov jeste razlikovanje glasova u riječi, zatim njihovo pretvaranje u vizuelne – grafičke simbole, slova. Ukoliko samo jedna karika u ovom složenom sistemu zakaže, dijete će imati teškoće u ovladavanju vještinom pisanja.

Teškoće u pisanju su teškoće u sticanju sposobnosti pisanja i označavaju nedograđen i nečitak rukopis i pored očuvanih intelektualnih potencijala, dobrog vida i sluha, kao i odgovarajuće edukacije i socijalnih uslova. Stručni naziv koji se koristi za teškoće u pisanju je **disgrafija**.

Prvoj grupi pripadaju teškoće u oblikovanju, postizanju pravilnosti i organizovanju slova i rukopisa, a drugoj teškoće u samostalnom sastavljanju teksta (sastavljanju priče, opisu događaja, odgovora na pitanja, pisanja bilo kakvog dužeg teksta). Teškoće iz prve grupe karakteristične su za dijete koje ima teškoće u čitanju odnosno koje nema jasniju vezu između glasa i njemu odgovarajućeg slova. Najvidljivije su u diktatu, jer dijete piše onako kako čuje i izgovara. Druga grupa teškoća vidljiva je u samostalnom pisanju nekog teksta. Dijete pokazuje teškoće u samostalnom sastavljanju teksta, u opisivanju i odgovaranju potpunim rečenicama.

2. TEHNIČKA UPUTSTVA⁴

DAISY knjiga je multimedijalno izdanje štampane knjige, kombinacija audio formata i teksta. Do sada su u upotrebi bile audio knjige u MP3 formatu, čiji sadržaj nije bilo jednostavno pretraživati. Prednosti DAISY knjiga u odnosu na Brajeve i dosadašnje audio formate knjiga jeste dobra navigacija kroz knjigu, lako konvertovanje u druge audio formate (audio kasete, audio CD, mp3), lako i jeftino arhiviranje, kao i razmjene knjiga putem internet biblioteka.

- Navigacija kroz knjigu podrazumijeva olakšano kretanje kroz stranice udžbenika, jednostavan prelaz na željenu stranicu knjige pomoću numeracija stranica, lako vraćanje na prethodnu ili sljedeću fazu (u našim udžbenicima rečenicu), stranu, naslove ili podnaslove.
- Lako i brzo se vrši pretvaranje iz DAISY u druge audio formate (audio kasete, audio CD, MP3 CD). Ukoliko korisnik nema potreban hardver ili softver za slušanje knjige u DAISY formatu, može je preslušati kao običnu audio knjigu (na mp3 plejeru, telefonu, kompjuteru...).
- Ukoliko već postoji audio zapis neke knjige, ona se može bez ponovnog snimanja izmontirati u DAISY knjigu, odnosno dosadašnji audio formati knjiga mogu se konvertovati u DAISY format. Lako i jeftino se arhivira (na jednom hard disku od 500 GB može stati oko 8000 sati zvučne knjige – preko 1000 knjiga).
- Omogućena je razmjena knjiga s drugim bibliotekama koje imaju DAISY knjige, a takvih biblioteka biće sve više ubuduće. Knjiga se može prenosi kao i svaki drugi digitalni tip podataka – putem memorija (USB memorije, CD, DVD...) i putem interneta. S obzirom na to je format digitalan, svaka kopija ima kvalitet originala.

Za čitanje DAISY knjiga potrebno je imati kompjuter ili laptop, uz određeni program ili čitač DAISY knjiga.

Za sve dodatne informacije u vezi s DAISY knjigama ili ukoliko imate problema s pokretanjem knjiga, možete se obratiti na e-mail:

daisy.info.rc@gmail.com.

⁴ Uspješno korišćenje Priručnika prepostavlja određeni stepen informatičke pismenosti.

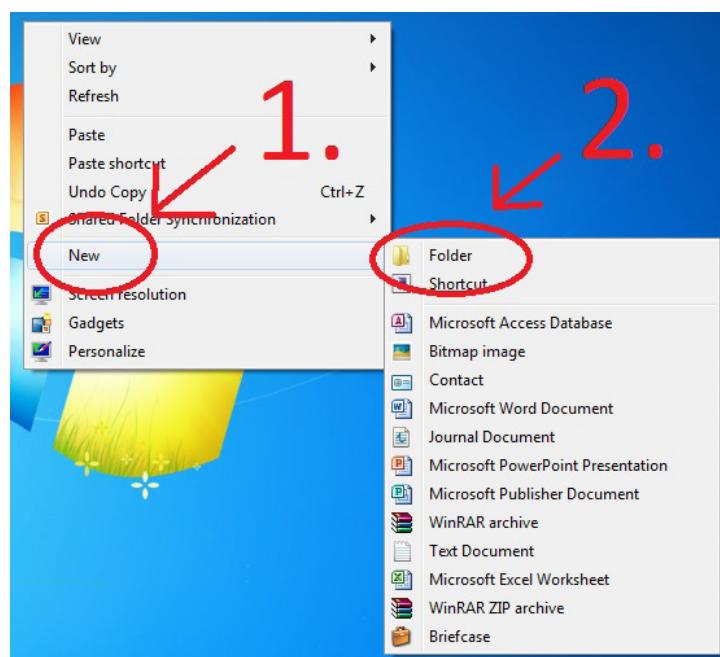
Priprema za čitanje DAISY knjiga

KORAK 1

Napravite folder na desktopu i dajte mu ime npr. **DAISY MATERIJAL** ili **MOJE CITANKE** ili naziv po vlastitom izboru, ali vodite računa o tome da ime foldera bude ispisano latinicom i da ne sadrži slova č, č, ž, đ, š, (mala ili velika). Ova slova dovode u zabunu program koji se koristi za prikazivanje i slušanje knjiga u DAISY formatu.

1.1.

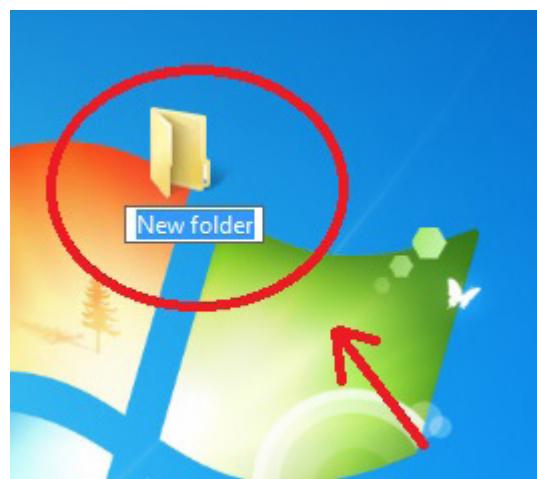
Desnim klikom miša na desktop otvara se padajući meni, kao na Slici 1:

Slika 1

1.2.

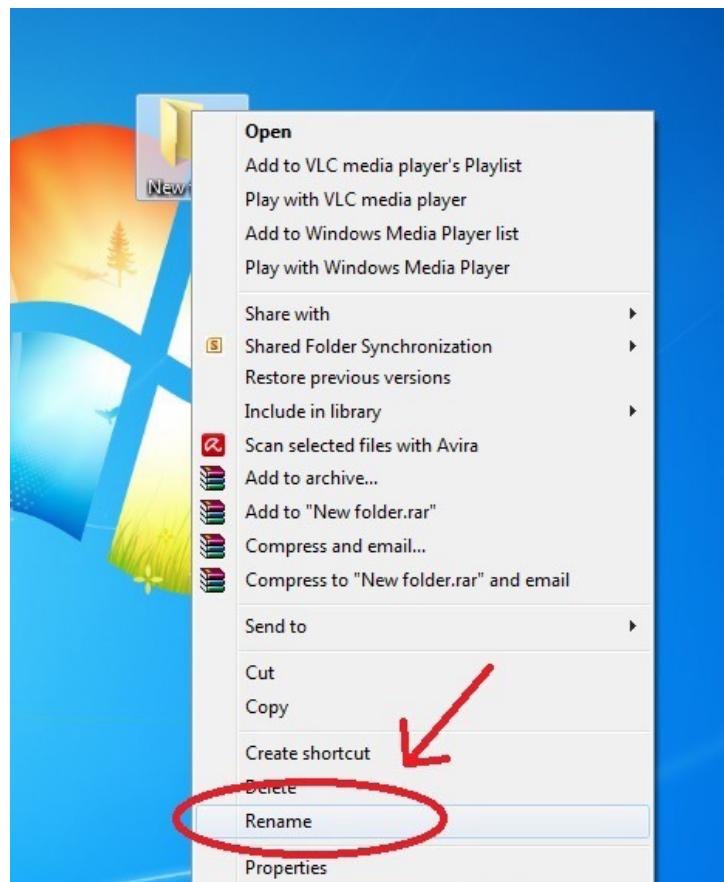
Odabirom opcije **NEW**, pa zatim opcije **FOLDER**, na desktopu će se pojaviti folder kao na Slici 2:

Slika 2

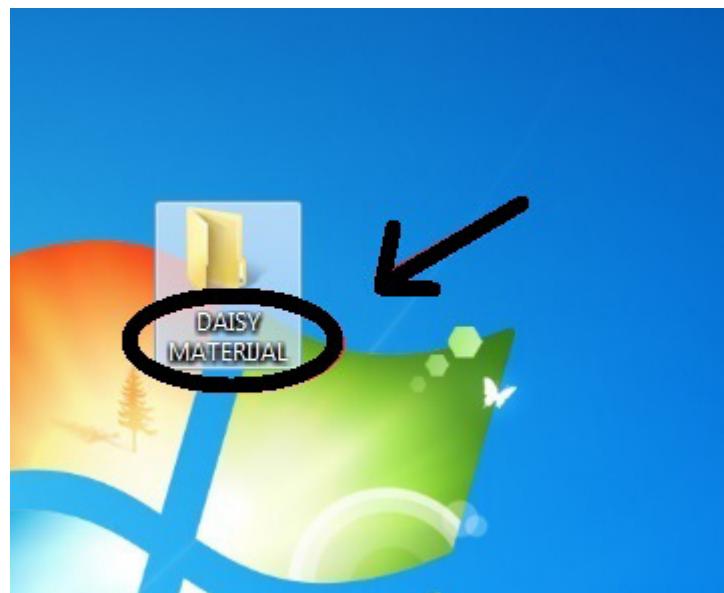
1.3.

Desnim klikom miša na folder otvara se padajući meni, kao na Slici 3:

Slika 3

Zatim izaberete opciju **RENAME**, upišete željeno ime foldera i pritisnete taster **ENTER**, nakon čega dobijate folder s dodijeljenim imenom, kao na Slici 4:

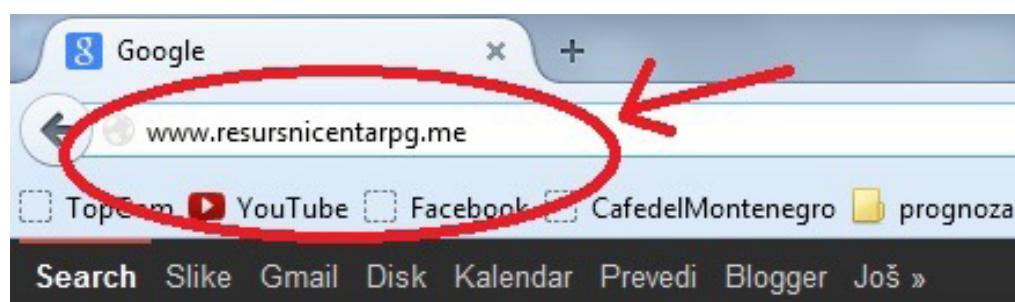
Slika 4

KORAK 2

Sljedeći korak je pronalaženje sajta **JU Resursnog centra za djecu i mlađe „Podgorica“** ili sajta **Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica** s kojih možete preuzeti DAISY udžbenike, kao i potrebnii softver za reprodukciju.

2.1.

Potrebno je pokrenuti neki od raspoloživih pretraživača. Zatim treba da unesete adresu **www.resursnicentarp.me** u odgovarajuće polje (Slika 5):

Slika 5

2.2

Pritisom tastera **ENTER** otvaramo traženi sajt i početnu stranicu, na kojoj biramo dio **BIBLIOTEKA** (Slika 6).

Slika 6

2.3.

U biblioteci odabiramo opciju **AUDIO BIBLIOTEKA** (Slika 7).

Slika 7

Pokretanjem segmenta **AUDIO BIBLIOTEKA** dolazimo do stranice sa čitankama, uputstvom i softverom za čitanje DAISY knjiga (Slika 8).

Slika 8

Odnosno (Slika 9):

Slika 9

2.4.

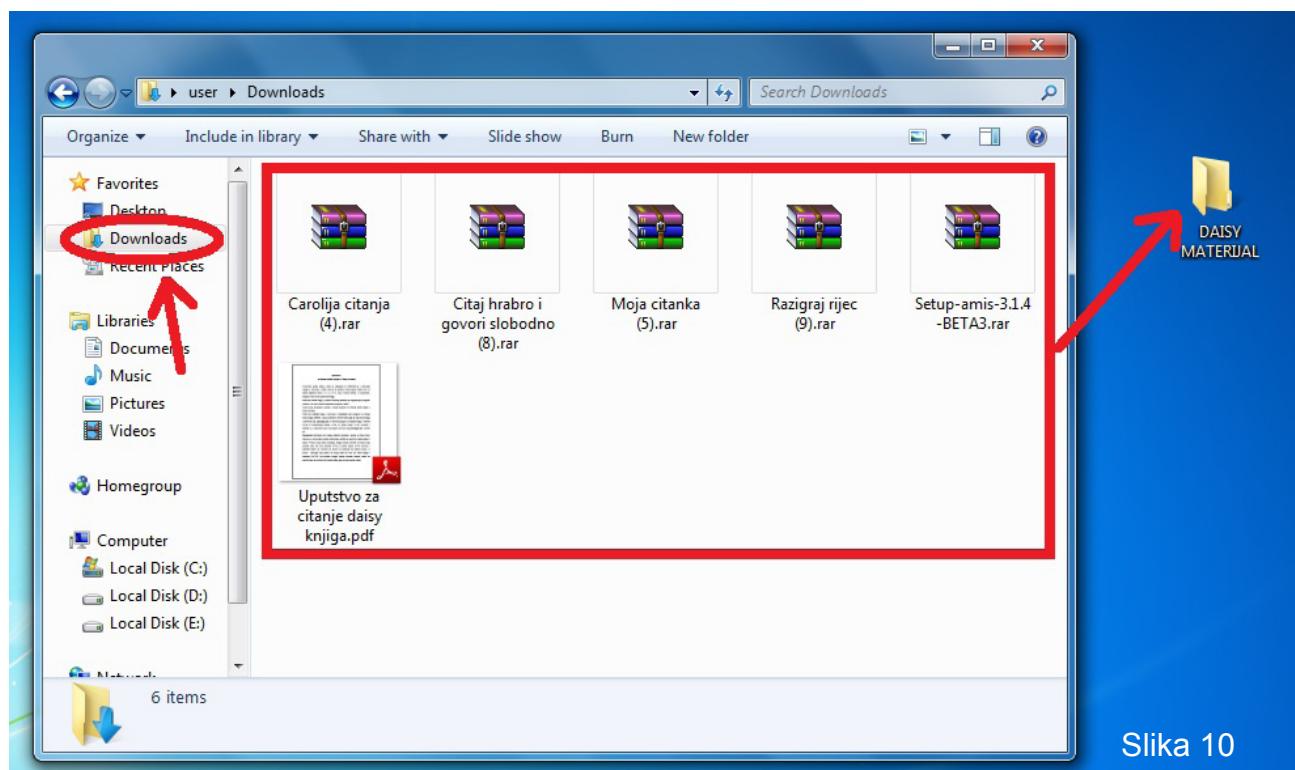
S ovih linkova, označenih na Slici 9, preuzimamo: uputstvo za korišćenje DAISY knjiga, udžbenike i softver (program) za reprodukciju knjiga.

2.5.

Preuzimanje DAISY udžbenika, uputstva i softvera ostvarujemo klikom na linkove obilježene strelicama (Slika 9). Materijal, ako ne odredimo drugačije, smješta se u folder **DOWNLOADS**.

2.6.

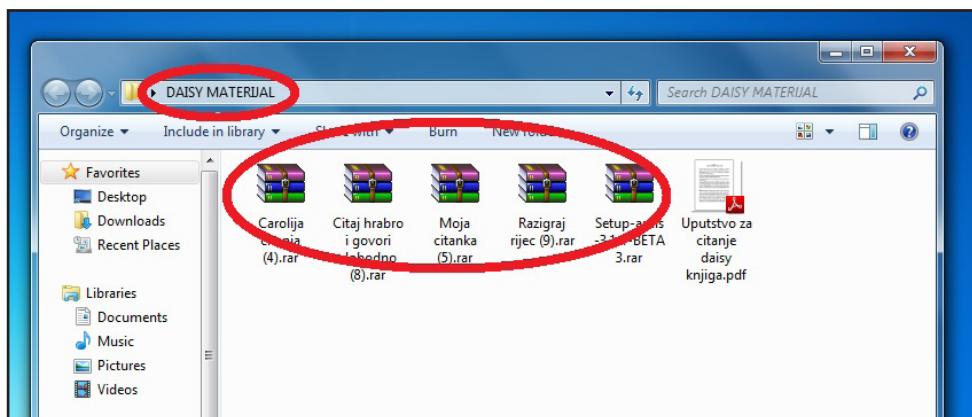
Na početku ovog uputstva kreirali smo folder (Slika 4) u koji želimo da smjestimo naš materijal i to ćemo uraditi prebacivanjem iz foldera **DOWNLOADS** u kreirani folder na desktopu (Slika 10).

Slika 10

KORAK 3

Udžbenici u folderu **DAISY MATERIJAL** zipovani su („zapakovani”) i moramo ih „otpakovati”.

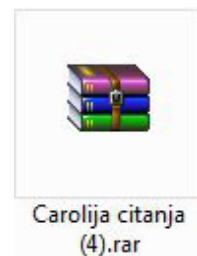
Slika 11

Na jednom primjeru pokazujemo kako „raspakovati” zipovan folder. Radnju ponavljamo onoliko puta koliko imamo zipovanih foldera. Zipovani folderi imaju karakteristične ikonice, koje ih razlikuju od ostalih foldera (Slika 12). Može se desiti da se na vašem računaru nalazi drugi program za zipovanje, ali je postupak za „otpakivanje” foldera sličan.

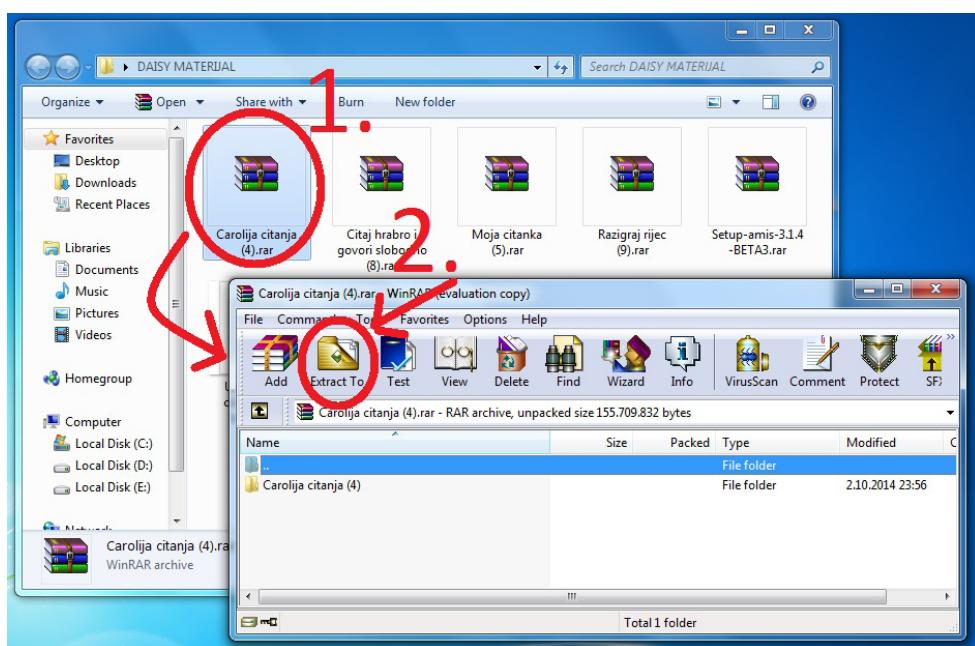
3.1.

Zipovani folderi otvaraju se posebnim programima, koji se aktiviraju dvostrukim klikom na zipovani folder.

Kada dva puta kliknemo na jedan od ovih foldera (zipovanih udžbenika), otvara se novi prozor, koji izgleda kao na Slici 13:

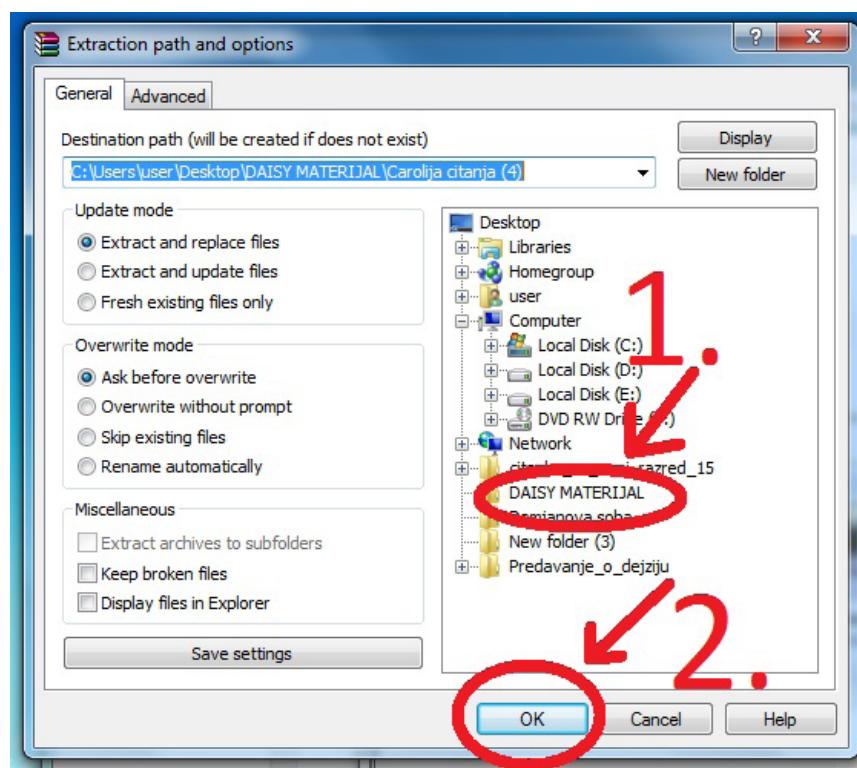
Slika 12

Slika 13

3.2.

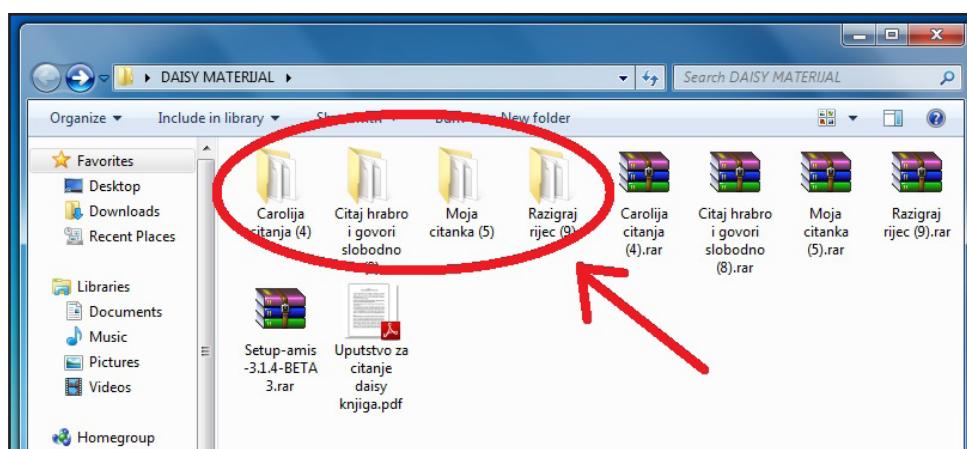
Sljedeći potez je da kliknemo na ikonicu **EXTRACT TO** (Slika 13), čime dajemo naredbu da želimo da „otpakujemo“ folder (udžbenik). Klikom na **EXTRACT TO** otvara se novi prozor, kao na Slici 14, u kojem jednim klikom obilježimo folder **DAISY MATERIJAL** i poslije toga kliknemo **OK**.

Slika 14

3.3.

U folderu **DAISY MATERIJAL** pojavio se novi podfolder („otpakovani“ udžbenik) i u ovom obliku udžbenik je spreman za upotrebu. Postupak „otpakivanja“ ponavljamo s ostalim udžbenicima (Slika 15).

Slika 15

Kada „otpakujete“ udžbenik, možete obrisati one „zapakovane“ udžbenike (Slika 12), kako vam ne bi nepotrebno zauzimali prostor.

Programi za reprodukciju DAISY knjiga

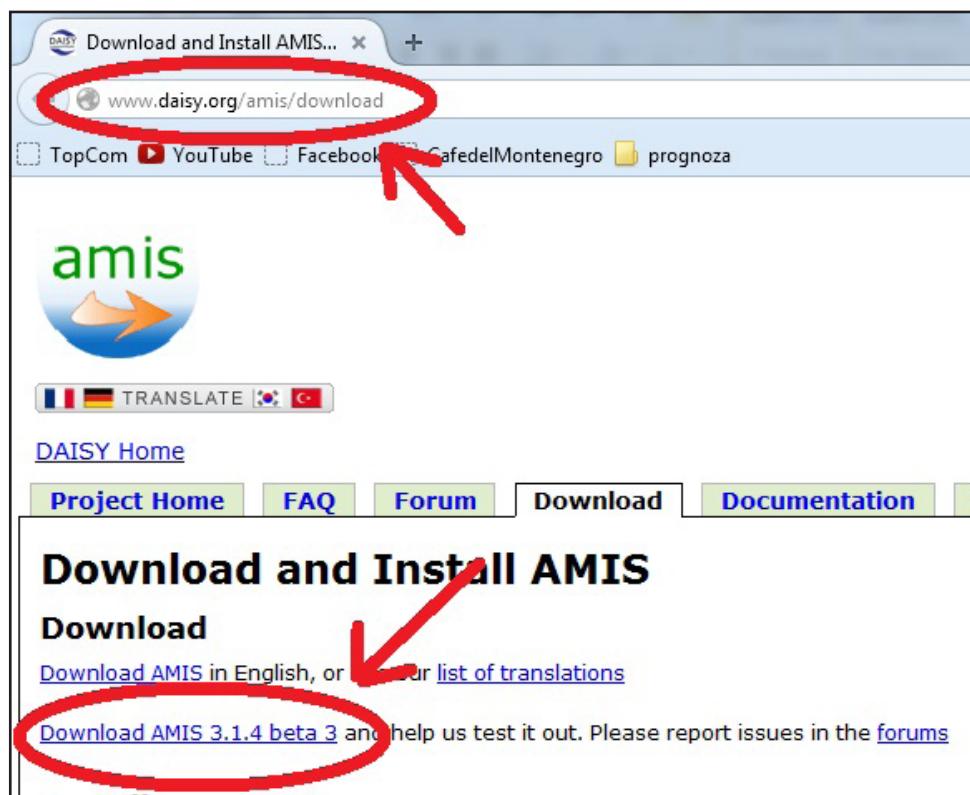
Za reprodukciju knjiga u uputstvu su vam ponuđeni **AMIS READER** i **DDREADER+**, programi koji su besplatni, kao i **DOLPHIN EASY READER**, koji nije besplatan, ali je jedan od boljih za čitanje DAISY knjiga. Na internetu možete pronaći još dosta različitih programa za reprodukciju DAISY knjiga, koji rade na isti ili sličan način kao i ponuđeni programi.

2.1. PROGRAM AMIS

Instaliranje AMIS READERA

Za reprodukciju knjiga, na sajtu Resursnog centra za djecu i mlade „Podgorica“ (Slika 9), ponuđen vam je **AMIS READER** program, koji je besplatan. Trenutna verzija programa dobro radi na operativnom sistemu Windows XP i Windows 7 (32b) i veoma je praktična za upotrebu. Program se nije pokazao kao dobar na operativnom sistemu Windows 7 (64b) i novijim verzijama Windowsa, u okviru kojih su efikasniji **DDREADER+** i **DOLPHIN EASY READER**.

Osim na sajtu Resursnog centra za djecu i mlade „Podgorica“, **AMIS** možete preuzeti i na sajtu www.daisy.org/amis/download i to kao beta verziju (još uvijek nije finalna verzija) (Slika 16).

Slika 16

Slijedi instaliranje programa za reprodukciju knjiga u DAISY formatu, odnosno instaliranje **AMISA**. Upotrijebićemo **AMIS 3.1.4.-BETA 3** koji smo preuzeли sa sajta Resursnog centra (Slika 9) ili sa sajta www.daisy.org/amis/download (Slika 16). Ukoliko je program zipovan/

„zapakovan” (Slika 17), prvo ga treba otpakovati (ponoviti postupak kao s „otpakivanjem” udžbenika).

Setup-amis
-3.1.4-BETA
3.rar

Slika 17

Setup-amis
-3.1.4-BETA
3.exe

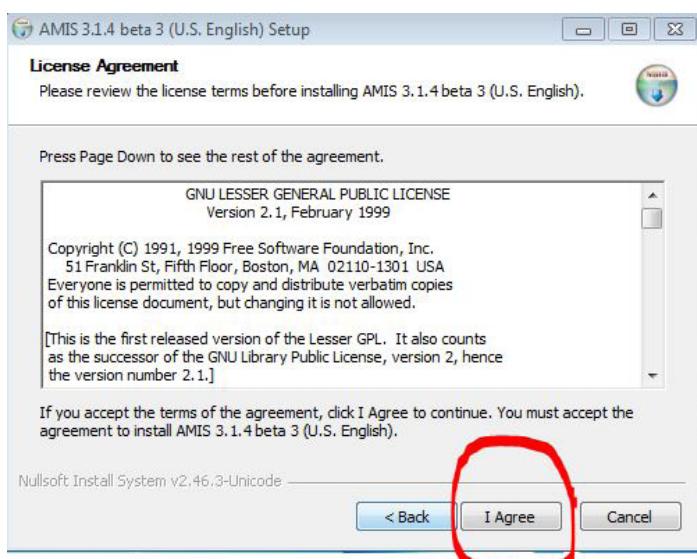
Slika 18

Kada imate ikonicu programa kao na Slici 18, pokrenete instalaciju programa dvostrukim lijevim klikom miša i otvara se prozor kao na Slici 19:

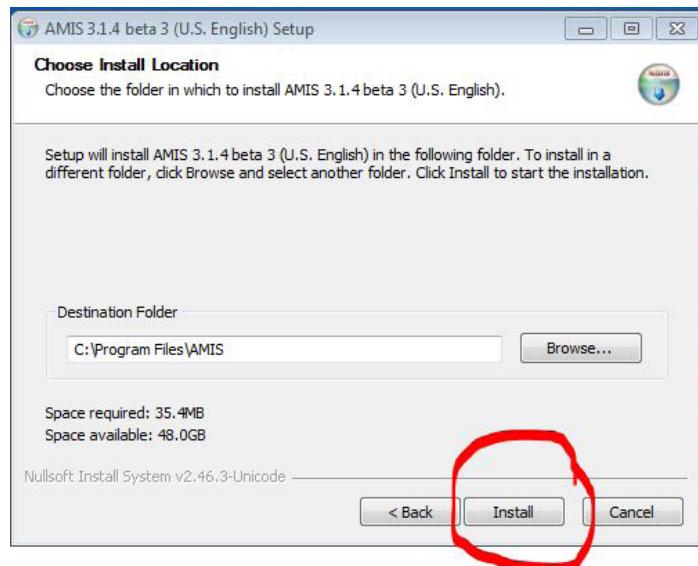
Slika 19

Potvrđimo opciju **NEXT** i otvara se prozor kao na Slici 20:

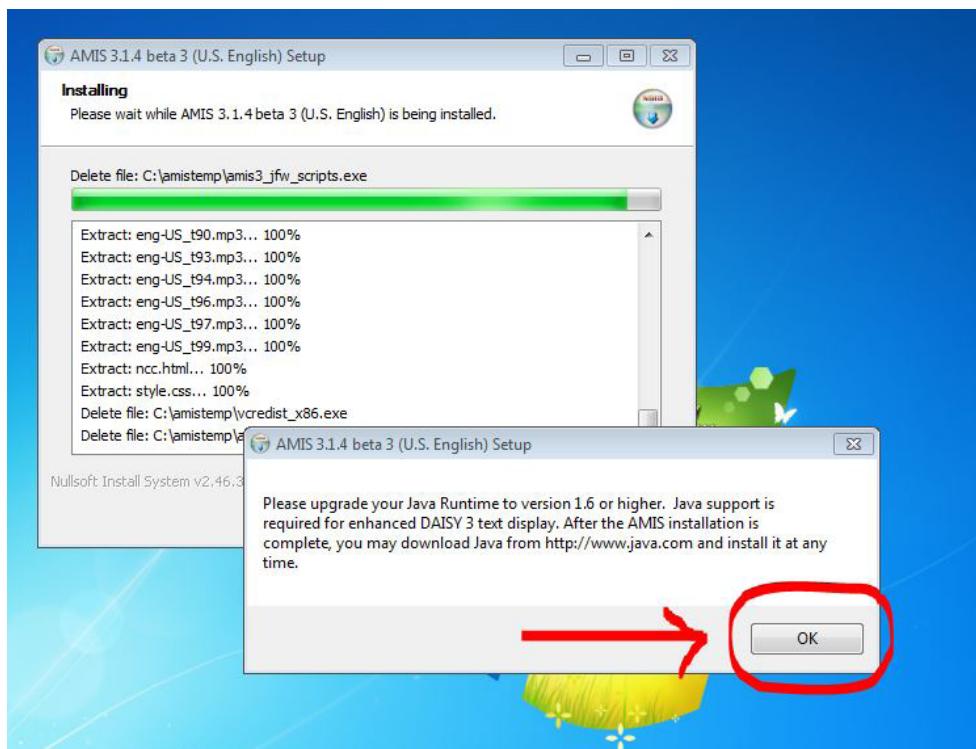
Slika 20

U ovom prozoru potvrđujemo da se slažemo s uslovima korišćenja programa koji je besplatan. Poslije potvrde (**I AGREE**) pojavljuje se prozor na kojem ćemo kliknuti dugme **INSTALL** (Slika 21):

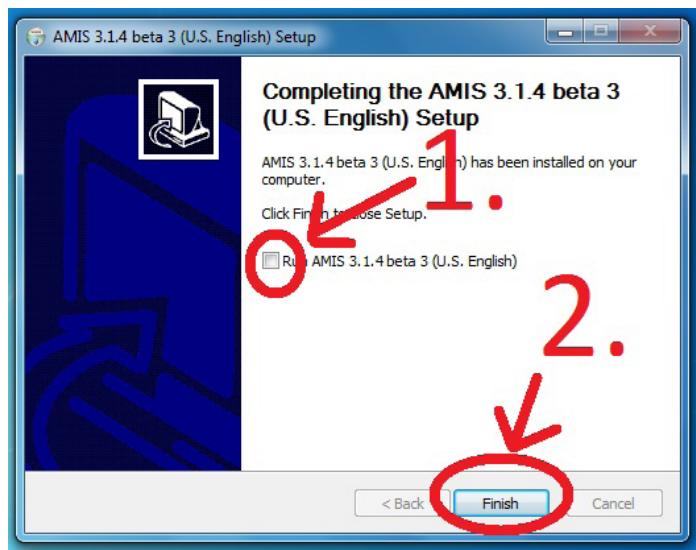
Slika 21

Instalacija je pokrenuta i u jednom trenutku dobićete poruku kao na Slici 22, koja obavještava da morate da imate određeni **JAVA** program instaliran u vašem operativnom sistemu. Potrebni **JAVA** program je uglavnom već instaliran, tako da ćete samo potvrditi **OK**, a ukoliko **AMIS** ne bude radio kako treba, u temi **INSTALIRANJE JAVA RUNTIME** dato je uputstvo kako da instalirate i **JAVA RUNTIME**.

Slika 22

Instalacija se završava i otvara se novi prozor (Slika 23). Nećemo pokretati **AMIS**, odnosno raščekiraćemo pokretanje **AMISA** (Slika 23 – 1) i kliknućemo na **FINISH** (Slika 23 – 1).

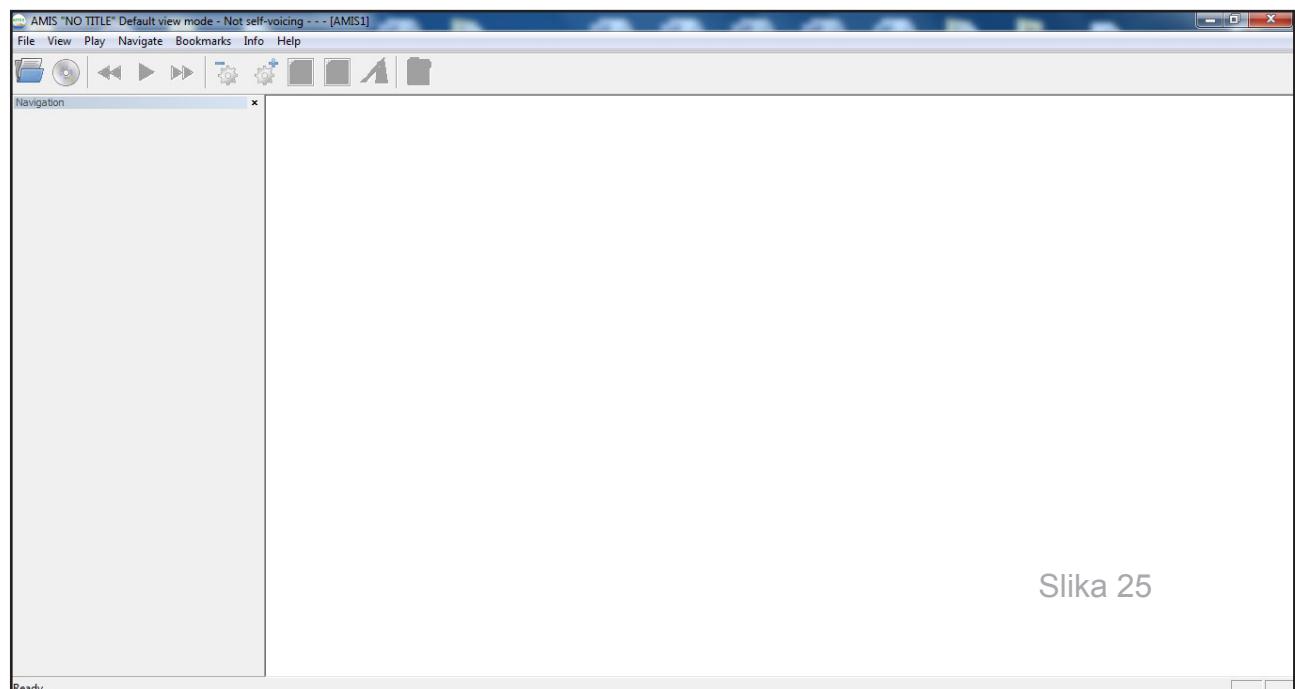
Slika 23

Po završetku ovih radnji na desktopu će se pojaviti ikonica za **AMIS**, koja izgleda kao na Slici 24.

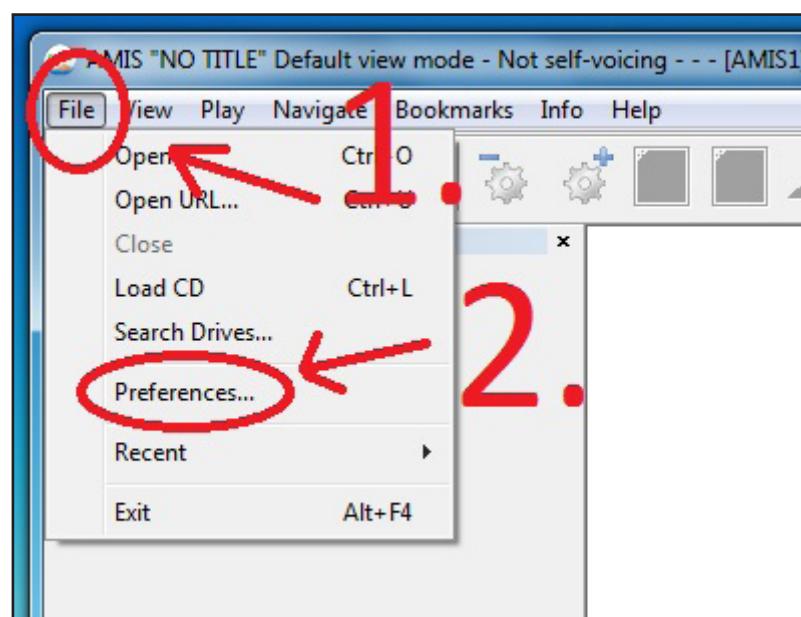
Slika 24

Pokrećemo **AMIS**. To radimo dvostrukim klikom na ikonicu **AMISA** (Slika 24), koja je na desktopu. Pred nama je softver za čitanje knjiga u DAISY formatu (Slika 25).

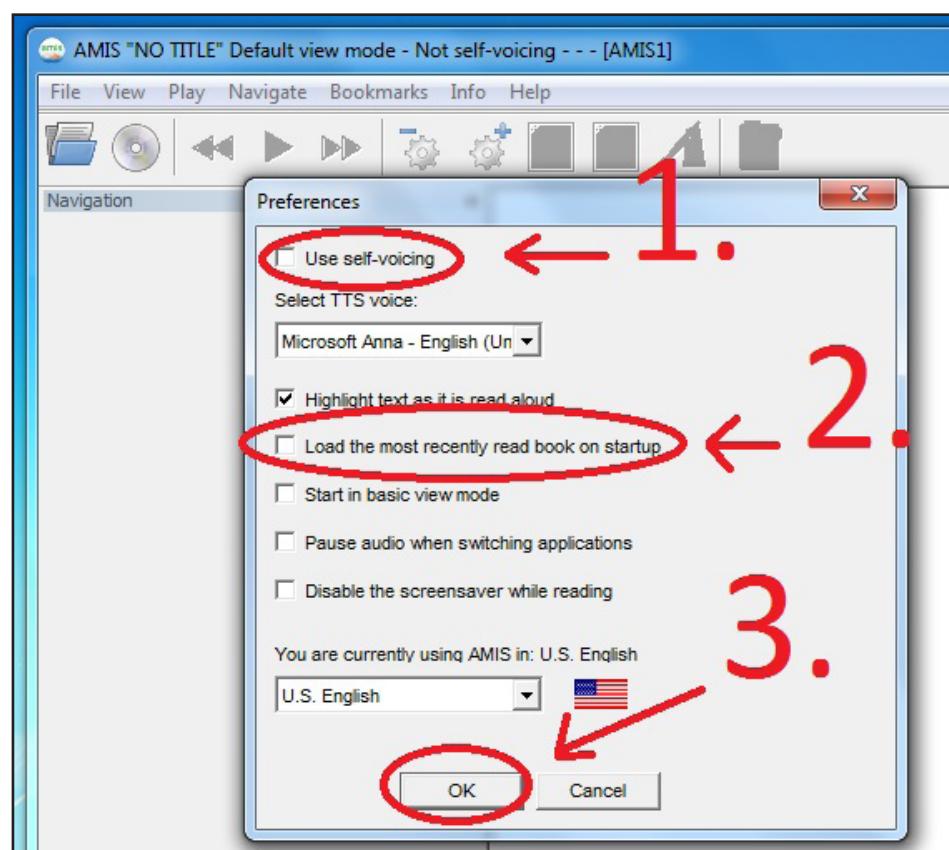
Slika 25

Potrebno je da odradimo par podešavanja prije nego otvorimo neku od čitanki. Kliknemo na fajl, zatim na preference (Slika 26), otvara se novi prozor, kao na Slici 26, u kojem isključujemo glas naratora iz **AMISA** i opciju da nam otvara knjigu koju najčešće koristimo.

Slika 26

Obratiti pažnju da stavke Slike 27 – 1 i Slike 27 – 2 **ne treba** da budu označene i tek onda kliknuti OK (27 – 3).

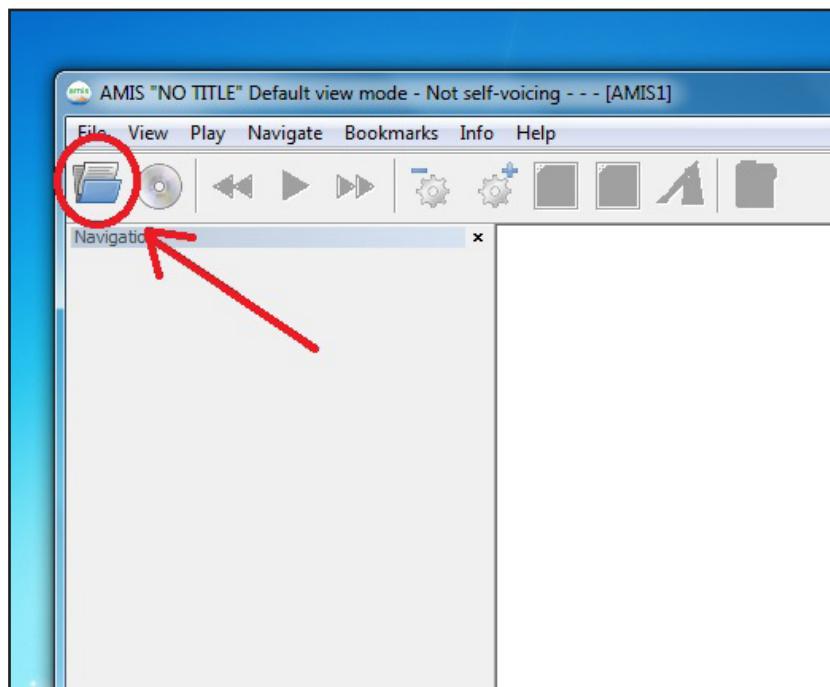
Slika 27

Sav posao koji ste do sada uradili radite samo prvi put kada podešavate računar za čitanje DAISY knjiga, dakle, sva instaliranja i podešavanja koja ste do sad uradili ostaju i za svaku narednu knjigu koju želite da slušate u **AMISU**.

Kada završite s instalacijom **AMISA**, možete obrisati iz foldera fajlove koje ste skinuli radi instalacije **AMISA** (Slika 17 i Slika 18).

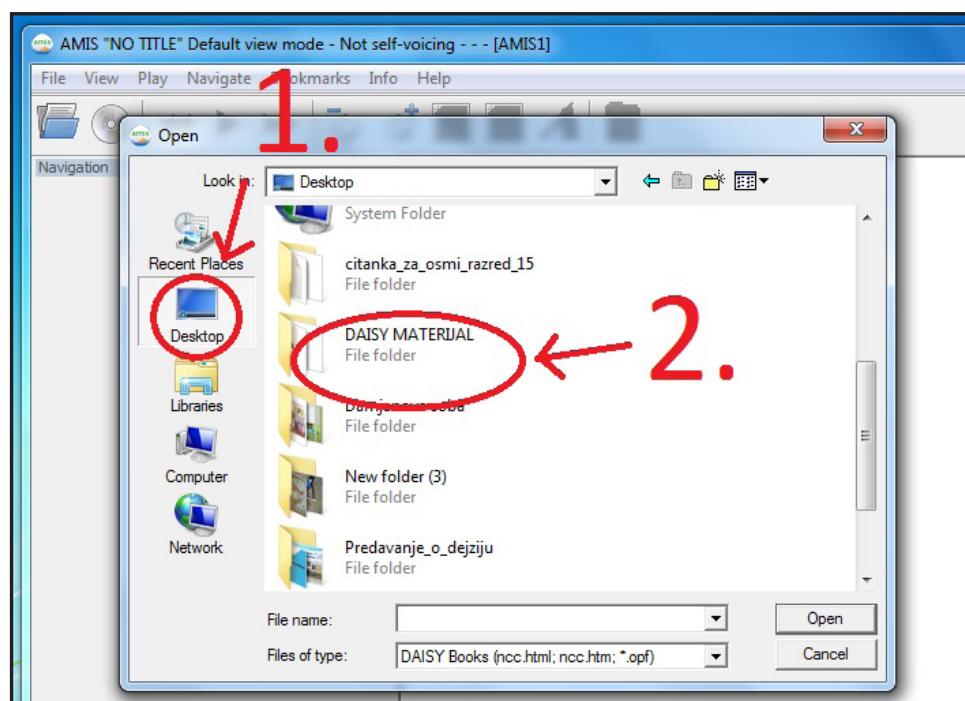
Otvaranje DAISY knjige u AMISU

Otvorimo prvi udžbenik u DAISY formatu tako što ćemo pokrenuti **AMIS** dvostrukim klikom na ikonicu **AMISA** (Slika 24), koja se nalazi na desktopu. Kada se pokrene program **AMIS** (Slika 28), kliknuti na ikonicu **OPEN** (Slika 28).

Slika 28

U novootvorenom prozoru kliknemo na desktop ikonicu i s desne strane pronalazimo naš folder **DAISY MATERIJAL**, koji otvaramo dvostrukim klikom (Slika 29).

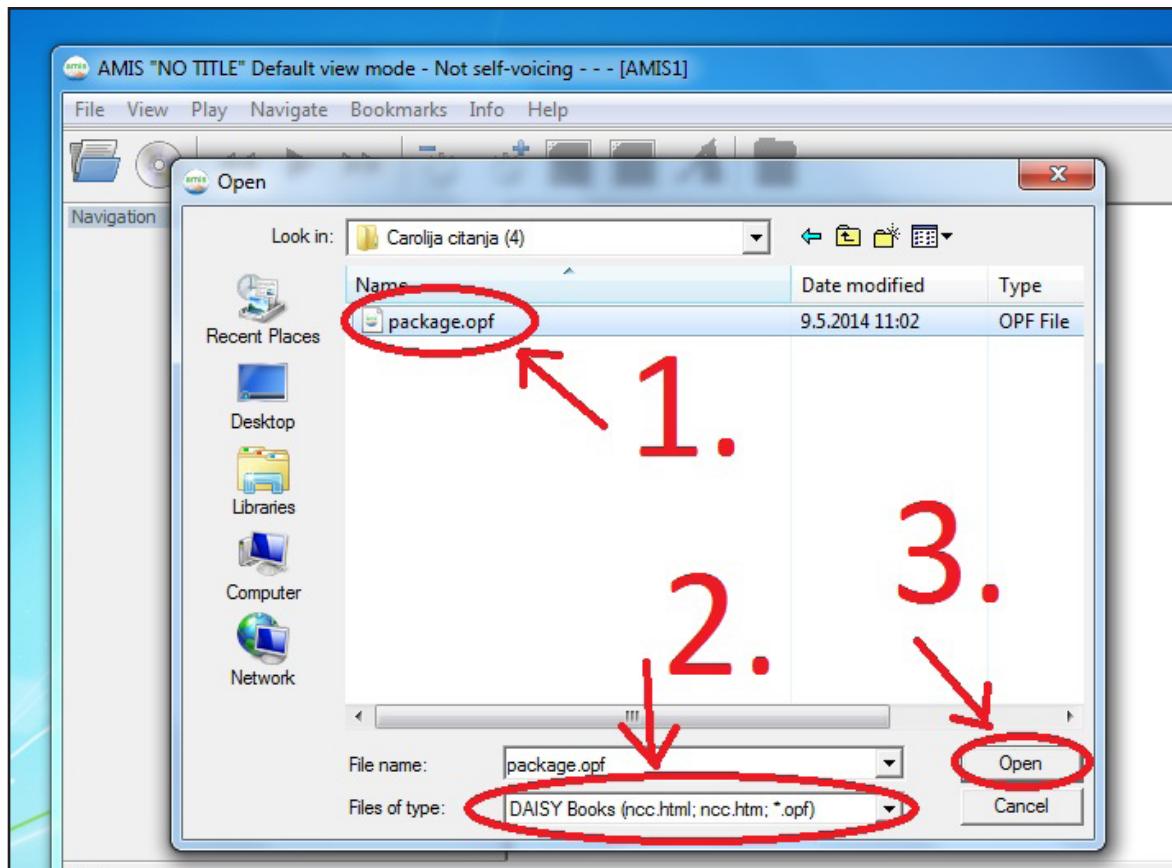
Slika 29

Kada se otvori prozor, kao na Slici 30, dvostrukim klikom birate jedan od udžbenika koji želite da pokrenete.

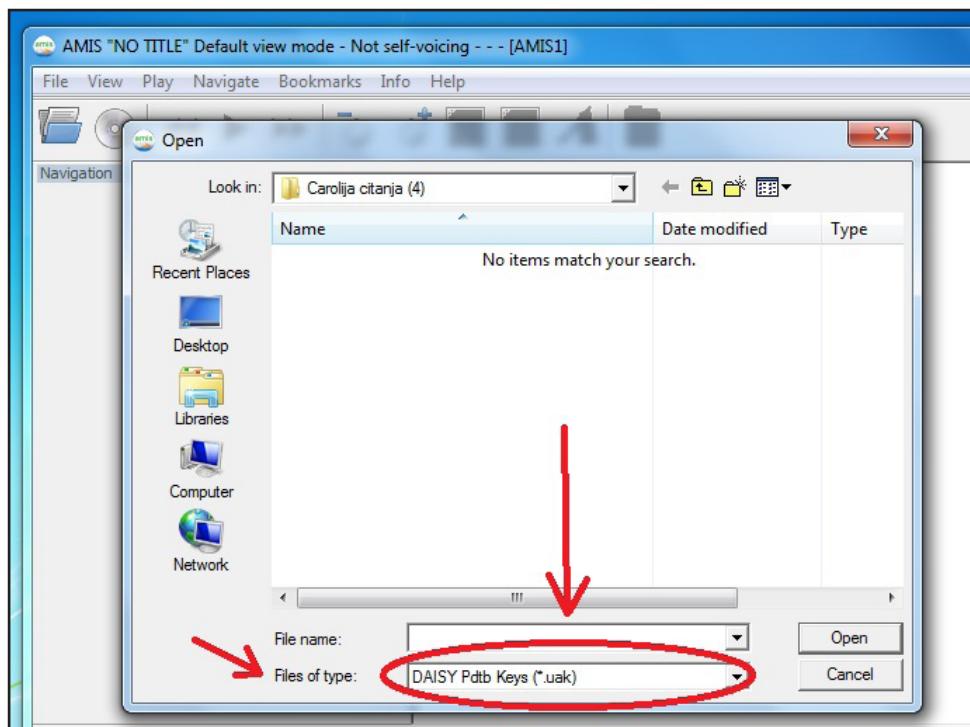
Slika 30

U novom prozoru treba da se pojavi fajl **PACKAGE.OPF** (Slika 31). Dvostrukim klikom na taj fajl (Slika 31 – 1) pokreće se knjiga. Druga opcija je označavanje tog fajla (Slika 31 – 1), pa klik na **OPEN** (Slika 31 – 3).

Slika 31

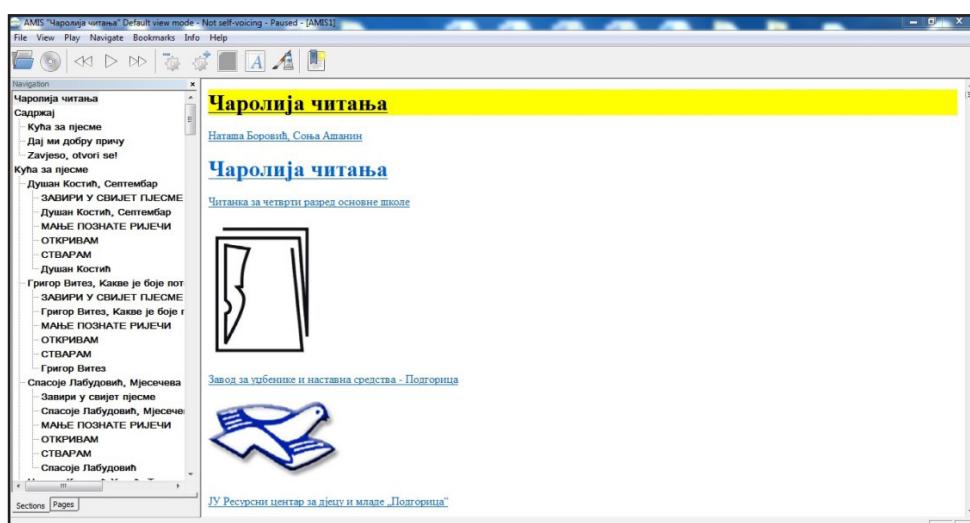
Ako se desi da u otvorenom prozoru nema fajla **PACKAGE.OPF** (Slika 32), to znači da u **FILES OF TYPE** nije označen tip fajla koji treba. Kliknuti na označeno mjesto, kao na Slici 32, i odabrati **DAISY Books (ncc.html; ncc.html; *.opf)**. Kada se pojavi **PACKAGE.OPF** (Slika 31), dvostrukim klikom na taj fajl (Slika 31 – 1) pokreće se knjiga, ili označavanjem tog fajla (Slika 31 – 1) pa klikom na **OPEN** (Slika 31 – 3).

Slika 32

Ukoliko se ovaj problem bude ponavljao, u temi **Podešavanje da AMIS prepozna udžbenik** imate uputstvo kako da ubuduće **AMIS** prepoznae **PACKAGE.OPF**.

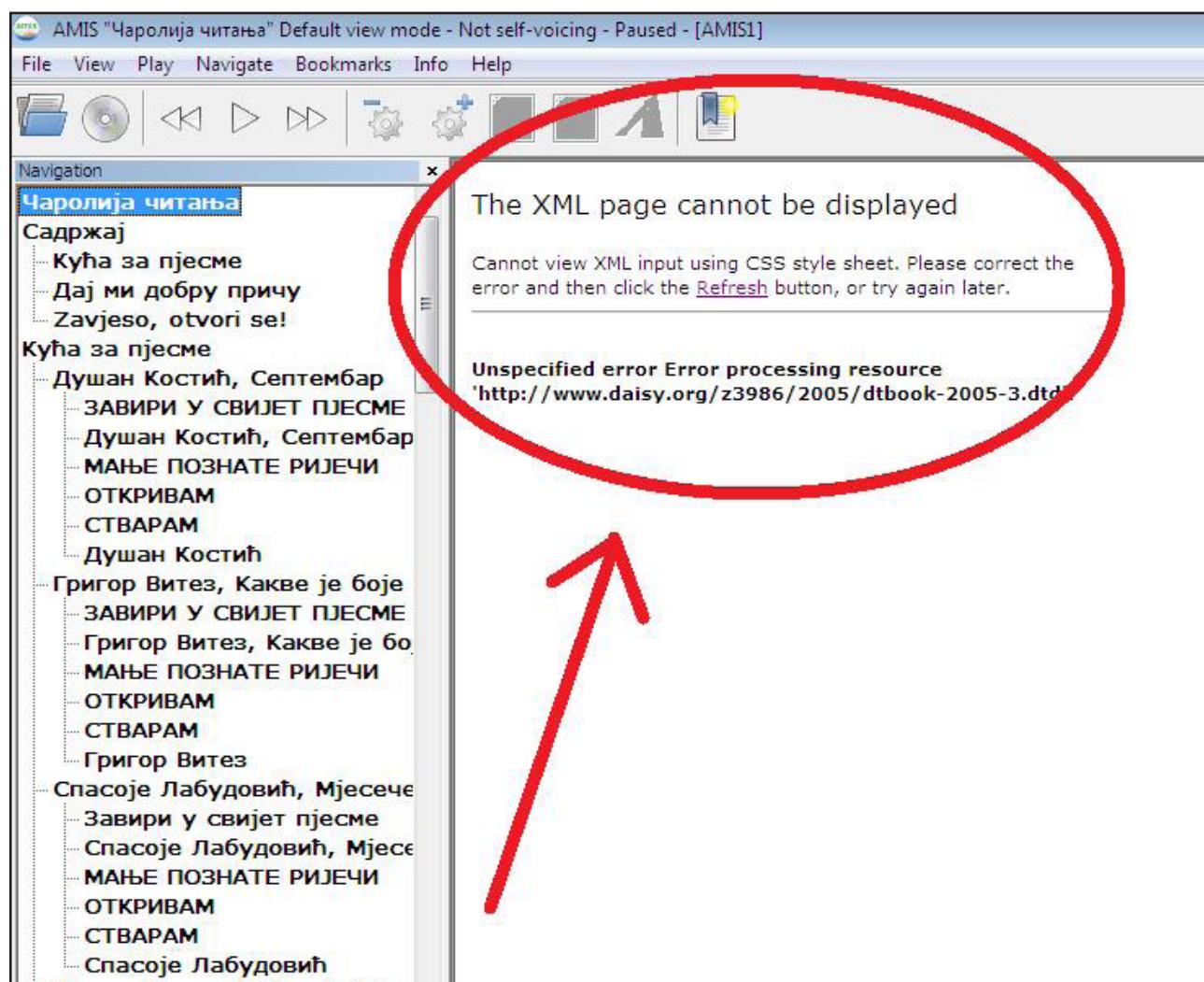
Ako je sve u redu, **AMIS** će se pokrenuti i na vašem kompjuteru trebalo bi da vidite (Slika 33):

Slika 33

Kada prvi put pokrećete knjigu, može se desiti da je učitava par minuta zbog većeg sadržaja zvučnog zapisa udžbenika. Ukoliko se desi da čitav sadržaj nije učitan, pokušajte ponovo da pokrenete udžbenik, a ako se to ponovi više puta, onda je vjerovatno udžbenik oštećen i treba ga ponovo preuzeti sa sajta Resursnog centra.

Može se desiti da sa desne strane ne dobijete tekst, kao što je prikazano na Slici 34, da vam **AMIS** javi da ne prepozna tekstu. To znači da vaš operativni sistem nema potrebne programe za pravilan rad **AMISA**. U tom slučaju pogledajte temu **Instaliranje Java Runtime** da biste vidjeli kako se rješava taj problem.

Slika 34

Upotreba AMISA

Navigacija kroz udžbenik

Navigacija je glavna prednost DAISY knjiga u odnosu na ostale audio knjige. Kretanje kroz knjigu može da se obavi na više načina. Najjednostavnija navigacija je pomoću prečica na tastaturi, što je ujedno i najjednostavniji način kretanja kroz knjigu za učenike bez ostatka vida.

Stani/kreni – taster space (spejs, razmak).

Pretходни naslov ili podnaslov – taster gore (↑).

Idući naslov ili podnaslov – taster dolje (↓).

Pretходна rečenica – taster lijevo (←).

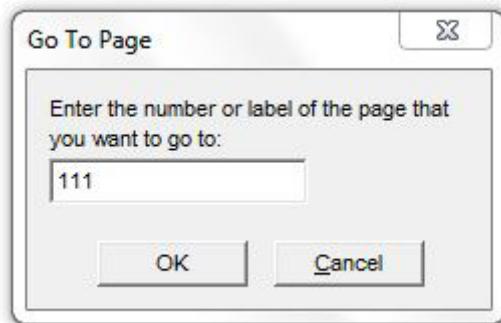
Iduća rečenica – taster desno (→).

Pretходна strana – kombinacija tastera ctrl + (←), odnosno držimo taster kontrol i pritisnemo taster lijevo.

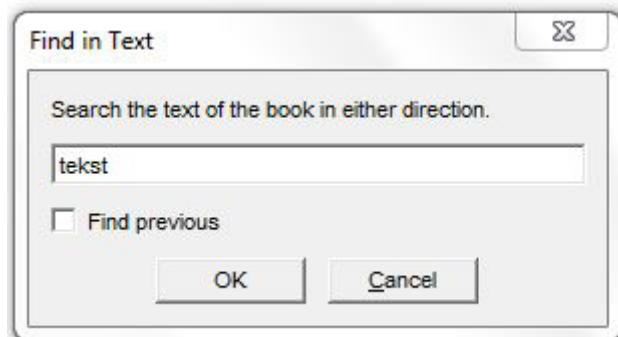
Iduća strana – kombinacija tastera ctrl + (→), odnosno držimo taster kontrol i pritisnemo taster desno.

Idi na stranu – kombinacija tastera ctrl + G, odnosno držimo taster kontrol i pritisnemo taster sa slovom G, otvara se prozor u koji upisujemo željenu stranu tj. stranu u knjizi koju želimo da otvorimo.

Nađi u tekstu – kombinacija tastera ctrl + F, odnosno držimo taster kontrol i pritisnemo taster sa slovom F, otvara se prozor u koji upisujemo željeni tekst koji želimo da nađemo u knjizi (ova funkcija ne radi u trenutnim verzijama **AMISA** kako treba, jer ne prepoznaje tekst napisan na cirilici, dakle može naći tekst samo napisan na latinici). Ukoliko se tekst nalazi prije strane na kojoj se nalazimo, moramo označiti i **FIND PREVIOUS**. Da ne biste o ovome vodili računa, preporučujemo da se uvijek prije traženja teksta pozicionirate na početak knjige.

Slika 35

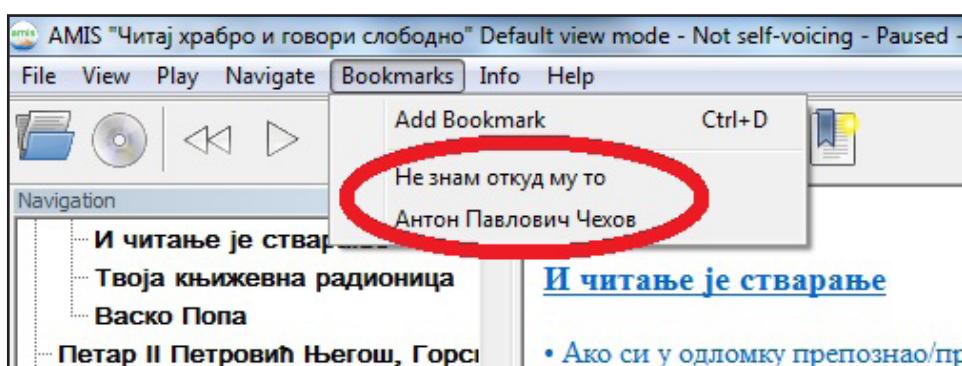

Slika 36

Prozor sa tekstrom – taster F11, pritiskom na taster F11 na monitoru dobijate samo tekst, bez dodatnih djelova prozora.

Dodavanje obilježenih stranica (BOOKMARKS) – kombinacija tastera ctrl + D, odnosno držimo taster kontrol i pritisnemo taster D, to znači da markiramo taj dio teksta i kliknemo ovu kombinaciju tastera, a kada uđemo u **BOOKMARKS** i kliknemo na označeni tekst, knjiga se odmah otvara na to mjesto (vidi sliku).

Pronalaženje obilježene stranice (BOOKMARKS) – kombinacija tastera alt + B, odnosno držimo taster alt i pritisnemo taster B. Na ovaj način možemo da uđemo da vidimo koje djelove teksta smo markirali, strelicama gore ili dolje pronađemo željeno označavanje i klikom na markirani tekst odmah otvorimo knjigu na to mjesto.

Slika 37

Opcije vezane za zvuk:

Brže čitanje – kombinacija tastera ctrl + +, odnosno držimo taster kontrol i pritisnemo taster sa znakom + (plus).

Sporije čitanje – kombinacija tastera ctrl + -, odnosno držimo taster kontrol i pritisnemo taster sa znakom - (minus).

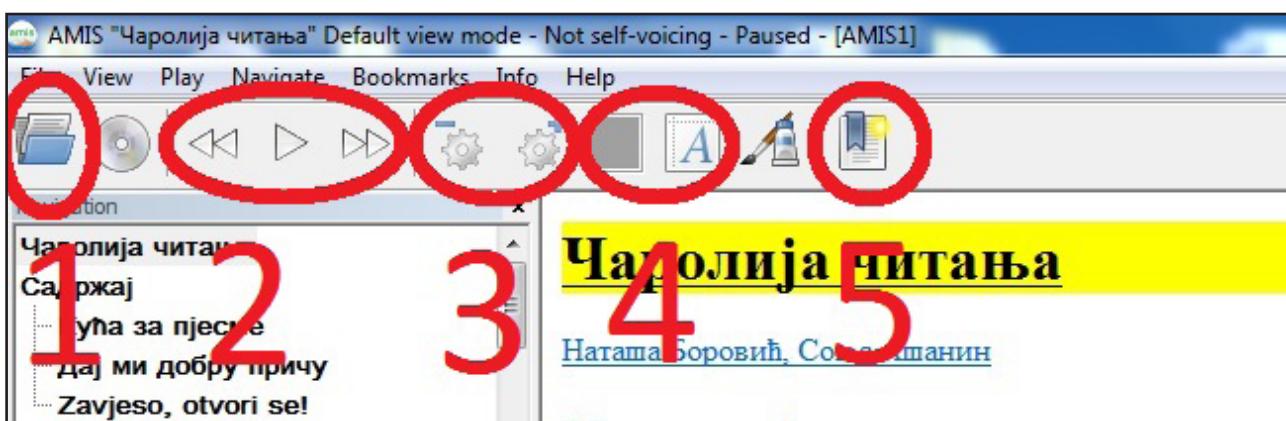
Normalno čitanje – kombinacija tastera ctrl + 0, odnosno držimo taster kontrol i pritisnemo taster 0.

Pojačavanje jačine zvuka – kombinacija tastera ctrl + (↑), odnosno držimo taster kontrol i pritisnemo taster sa znakom ↑.

Smanjivanje jačine zvuka – kombinacija tastera ctrl + (↓), odnosno držimo taster kontrol i pritisnemo taster sa znakom ↓.

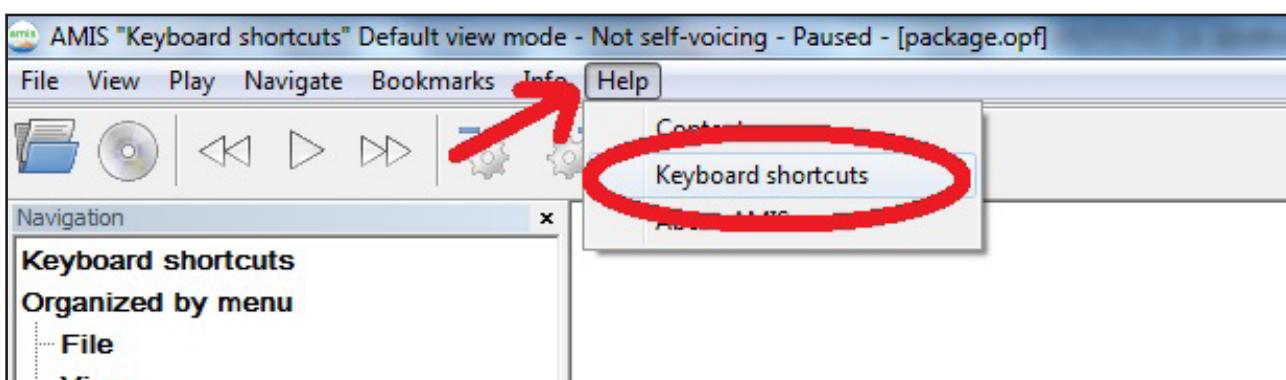
Na sljedećoj slici brojevima su označene još neke komande koje se aktiviraju klikom miša:

- 1 – **OPEN**, učitaj i pokreni knjigu
- 2 – grupa komandi za pauziranje, pokretanje i premotavanje knjige
- 3 – ubrzavanje i usporavanje čitanja knjige
- 4 – uvećavanje ili smanjivanje veličine slova
- 5 – **BOOKMARKS**, obilježavanje stranica knjige

Slika 38

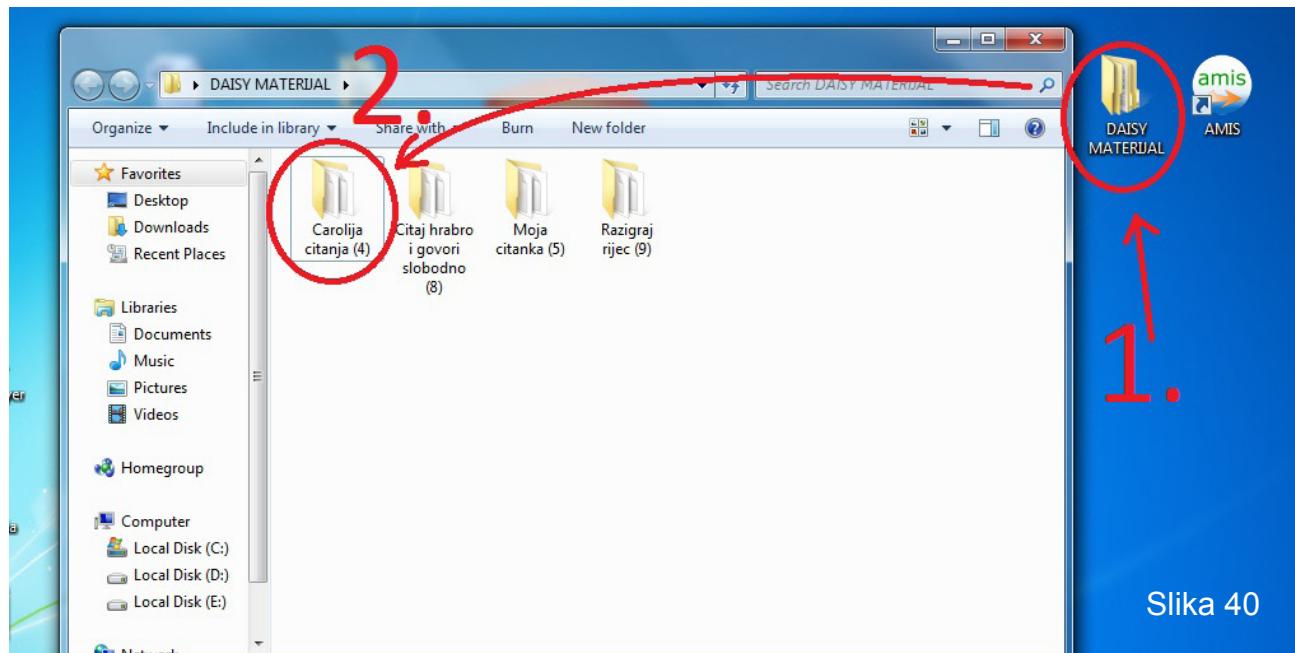
Ovo su neke od prečica koje smo izdvojili i za koje smatramo da ih je potrebno poznavati za rukovanjem **AMIS** programom. Sve prečice možete naći klikom na **HELP**, pa na **KEYBOARD SHORTCUTS**.

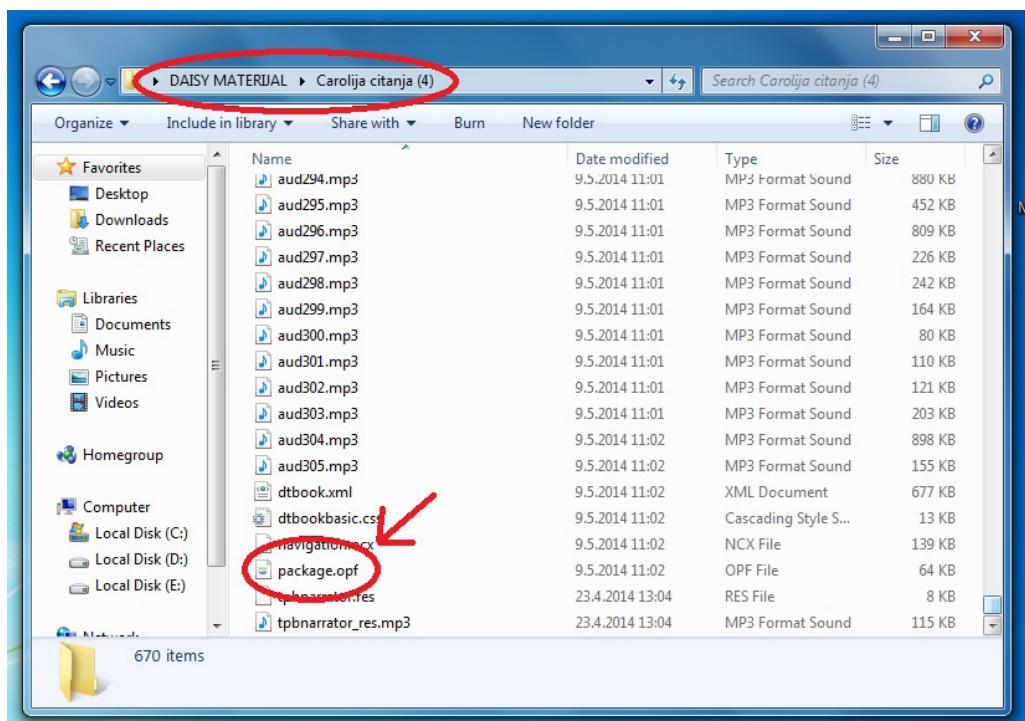
Slika 39

Podešavanje da AMIS prepozna udžbenik

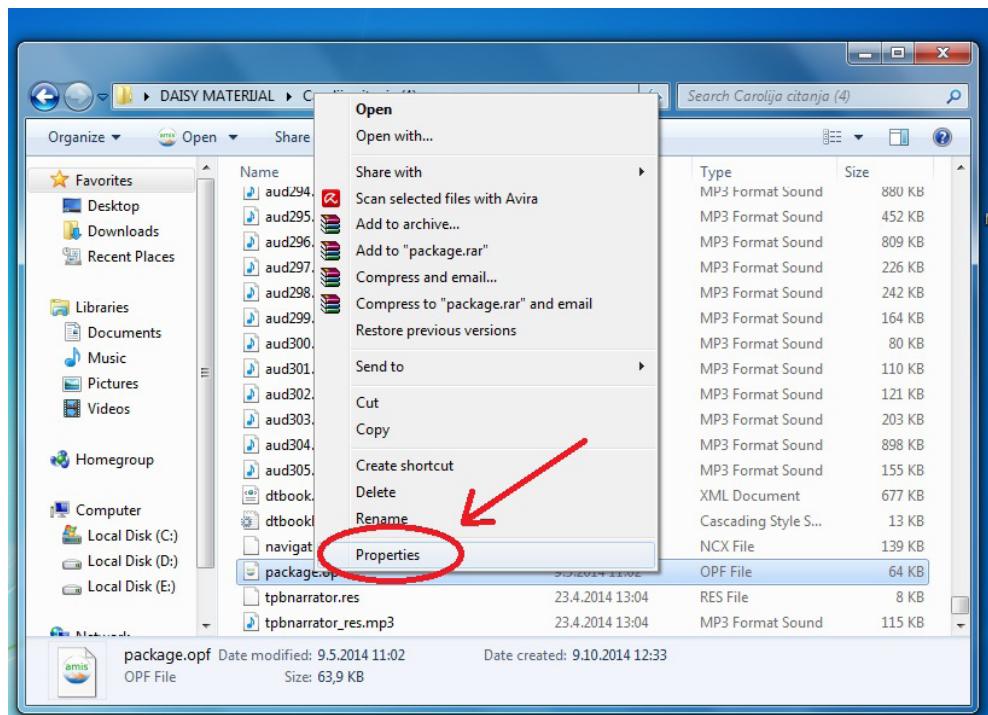
Ako se **AMIS** instalira prvi put na nekom kompjuteru, dešava se da ne prepozna DAISY knjige. U tom slučaju treba podešiti da se **PACKAGE.OPF** uvijek otvara u **AMISU**. Otvaramo folder **DAISY MATERIJAL** i u njemu tražimo jedan od udžbenika (Slika 40).

U folderu udžbenika pronađemo fajl **PACKAGE.OPF**, koji se obično nalazi pri dnu foldera (Slika 41).

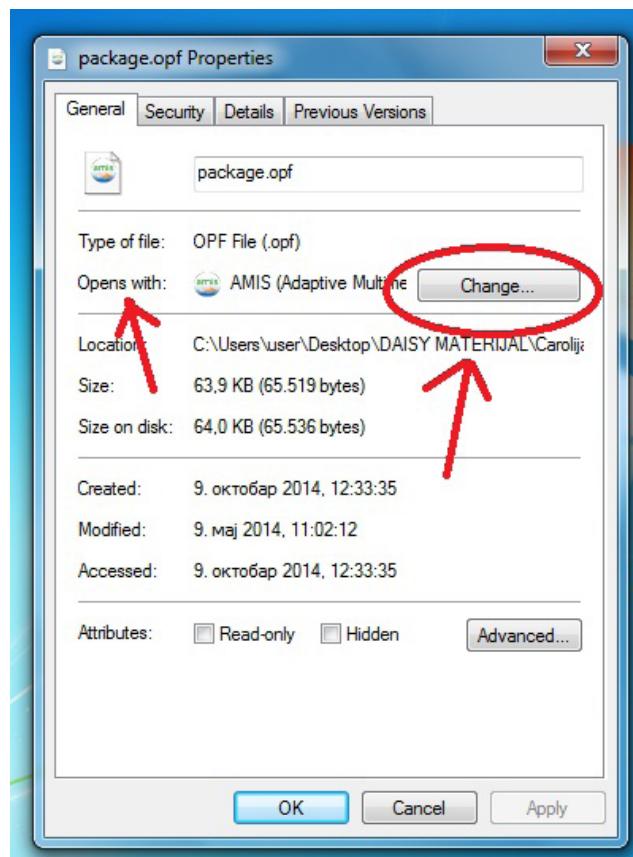

Obilježimo ga, a zatim desnim klikom otvorimo padajući meni s opcijama. Poslije desnog klika izaberemo opciju **PROPERTIES** (Slika 42).

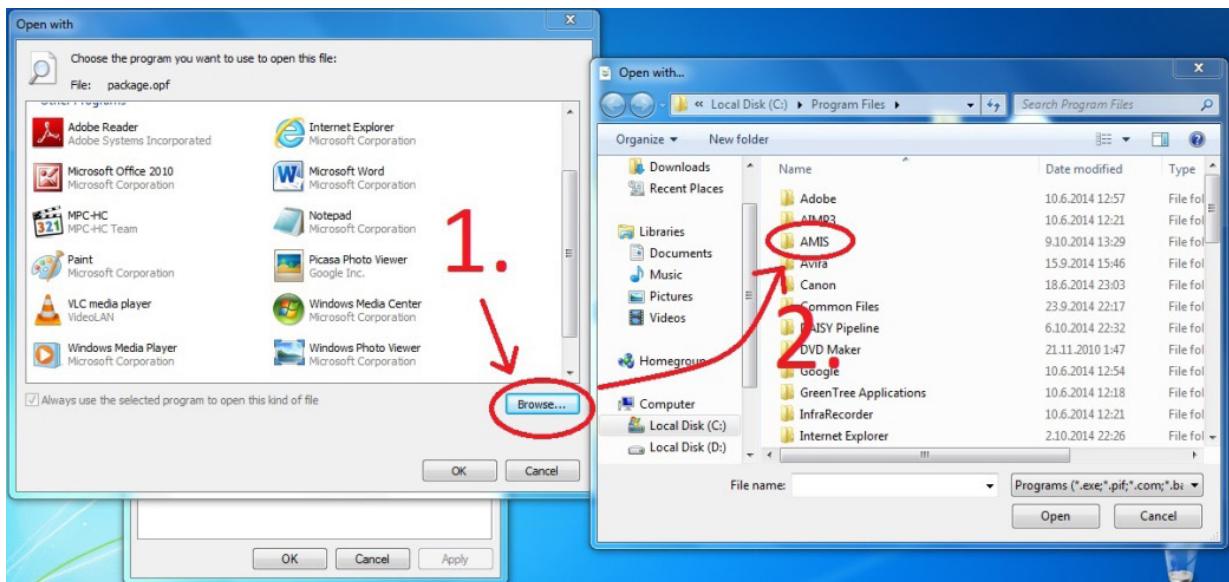
Slika 42

Kada kliknemo na **PROPERTIES**, otvara se novi prozor, kao na Slici 43:

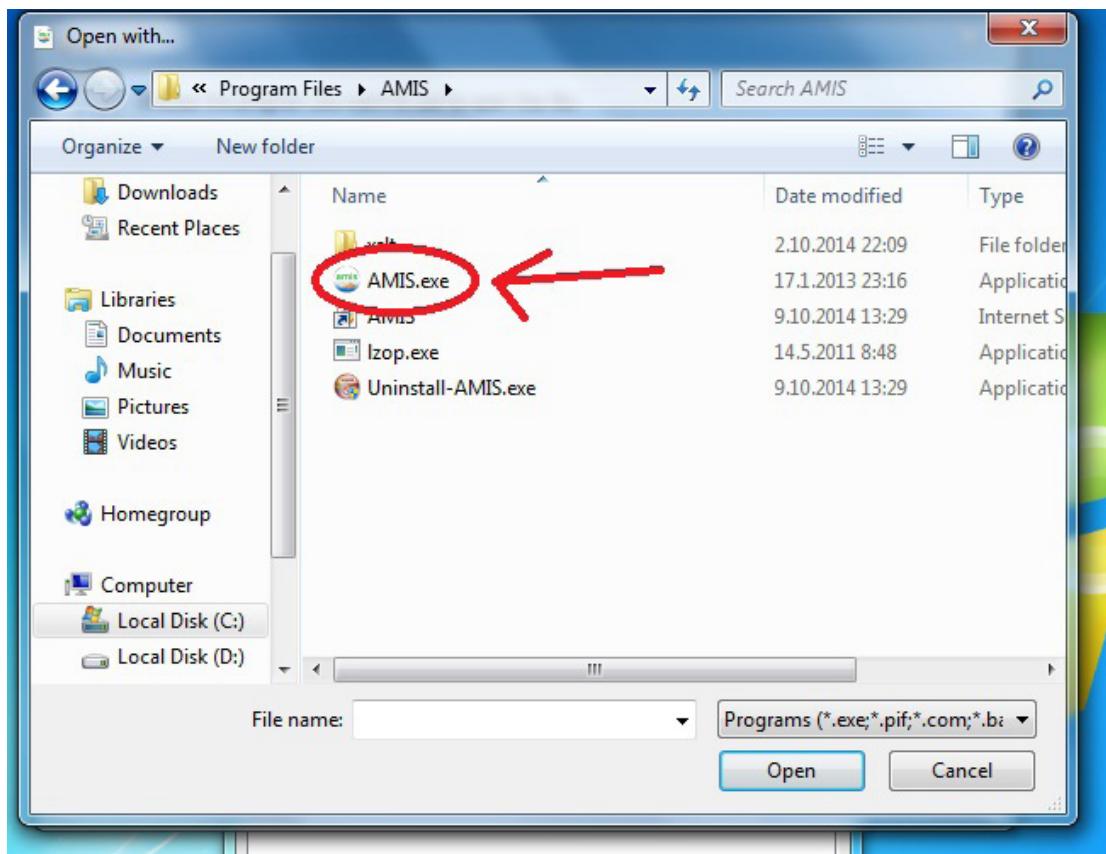
Slika 43

Nakon klika na **CHANGE**, kao što je označeno na Slici 36, dobijamo novi prozor, kao na Slici 44. Prvo kliknemo na **BROWSE** (Slika 44 lijevo) i u novootvorenom folderu dvostrukim lijevim klikom otvaramo folder **AMIS**:

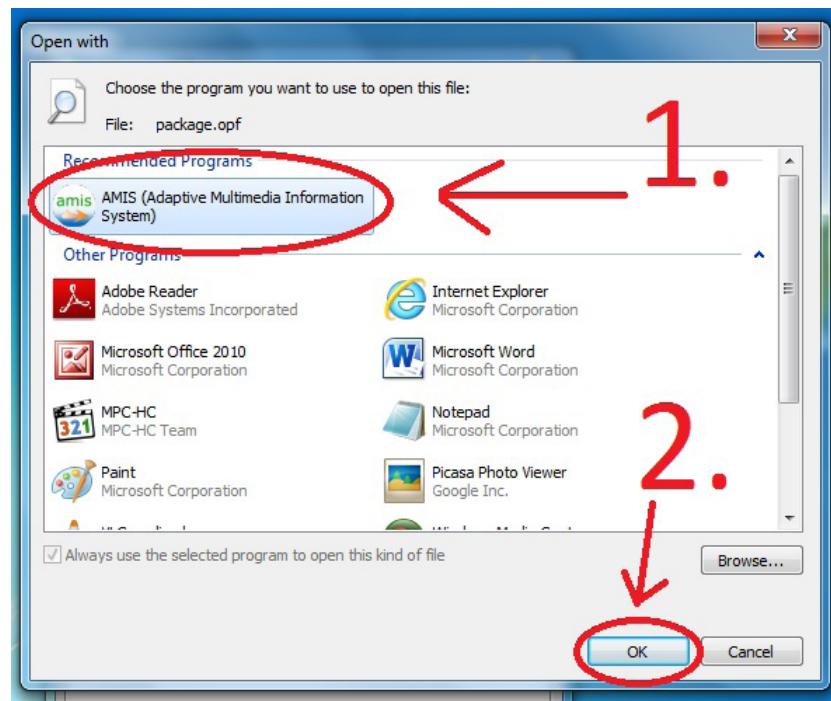
Slika 44

Kada otvorimo folder **AMIS**, lijevim dvoklikom pokrećemo fajl **AMIS.exe**, kao na Slici 45:

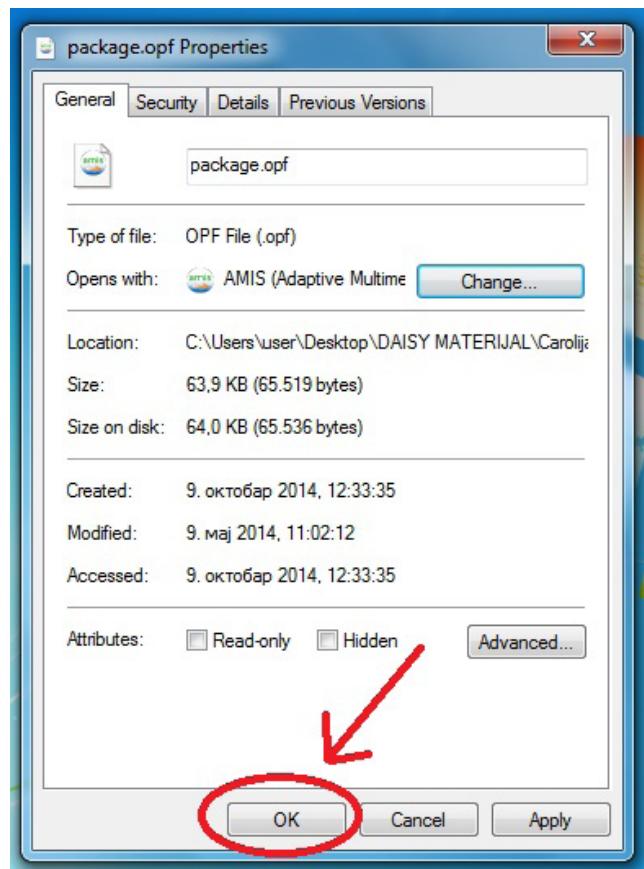
Slika 45

Poslije dvoklika na **AMIS.exe** ovaj prozor se zatvara i vraćate se na prethodni prozor (Slika 46), u kojem prvo označite **AMIS**, a zatim potvrdite s **OK**.

Slika 46

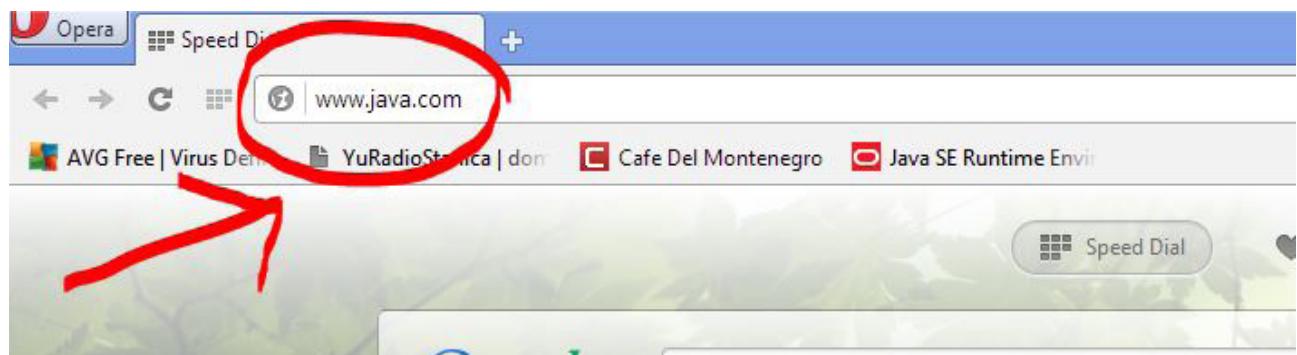
Još jednom potvrdite **OK** i nakon toga ponovo pokrećete knjige, kao što je već opisano.

Slika 47

Instaliranje JAVA RUNTIME

Kao što je rečeno, može se desiti da **AMIS** ne otvara knjigu kako treba (da javlja da ne prepozna tekstu). Da biste riješili taj problem, potrebno je svom operativnom sistemu da instalirate program **JAVA RUNTIME 1.6** ili mlađi. Ovaj program nalazimo tako što kucamo u adresnoj liniji adresu sajta **www.java.com** (Slika 48):

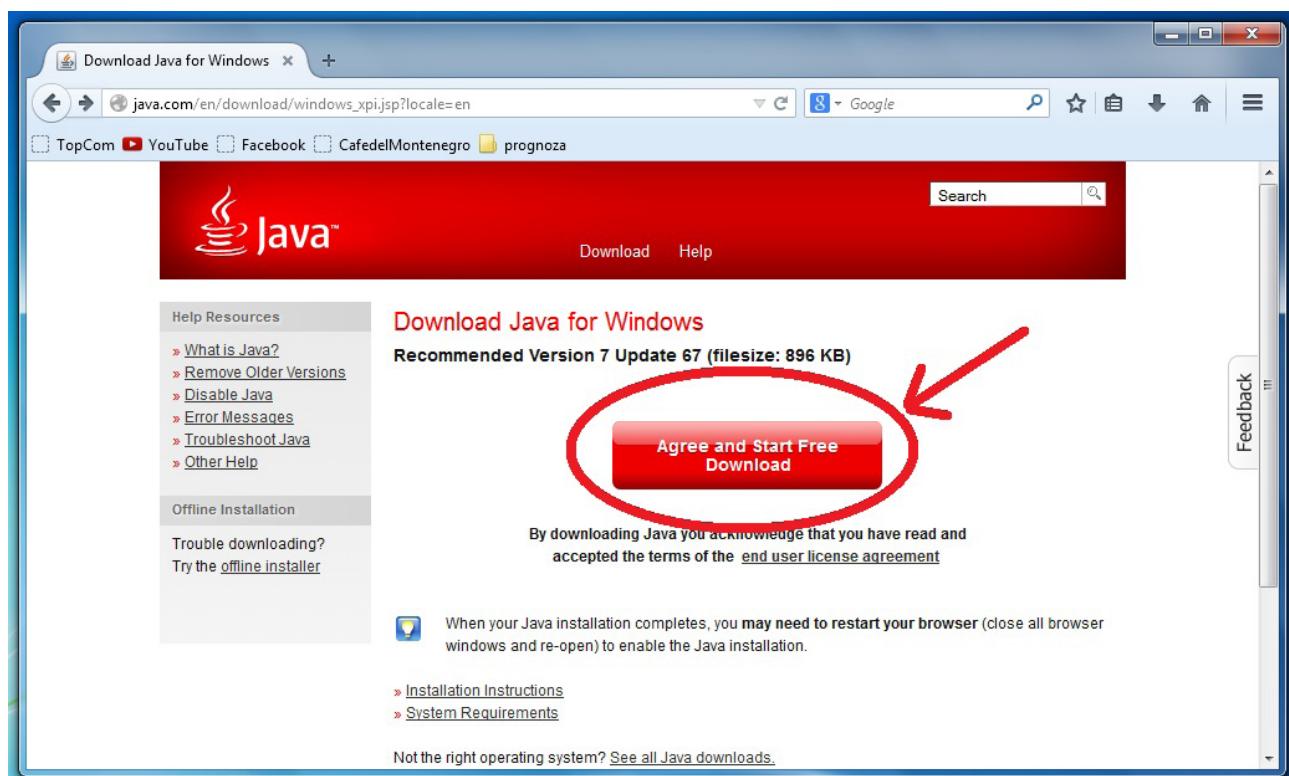
Slika 48

Klikom na taster **ENTER** otvara se sajt **JAVE**, na kojem biramo **FREE JAVA DOWNLOAD** (Slika 49):

Slika 49

Zatim potvrdimo **AGREE AND START FREE DOWNLOAD** (Slika 50).

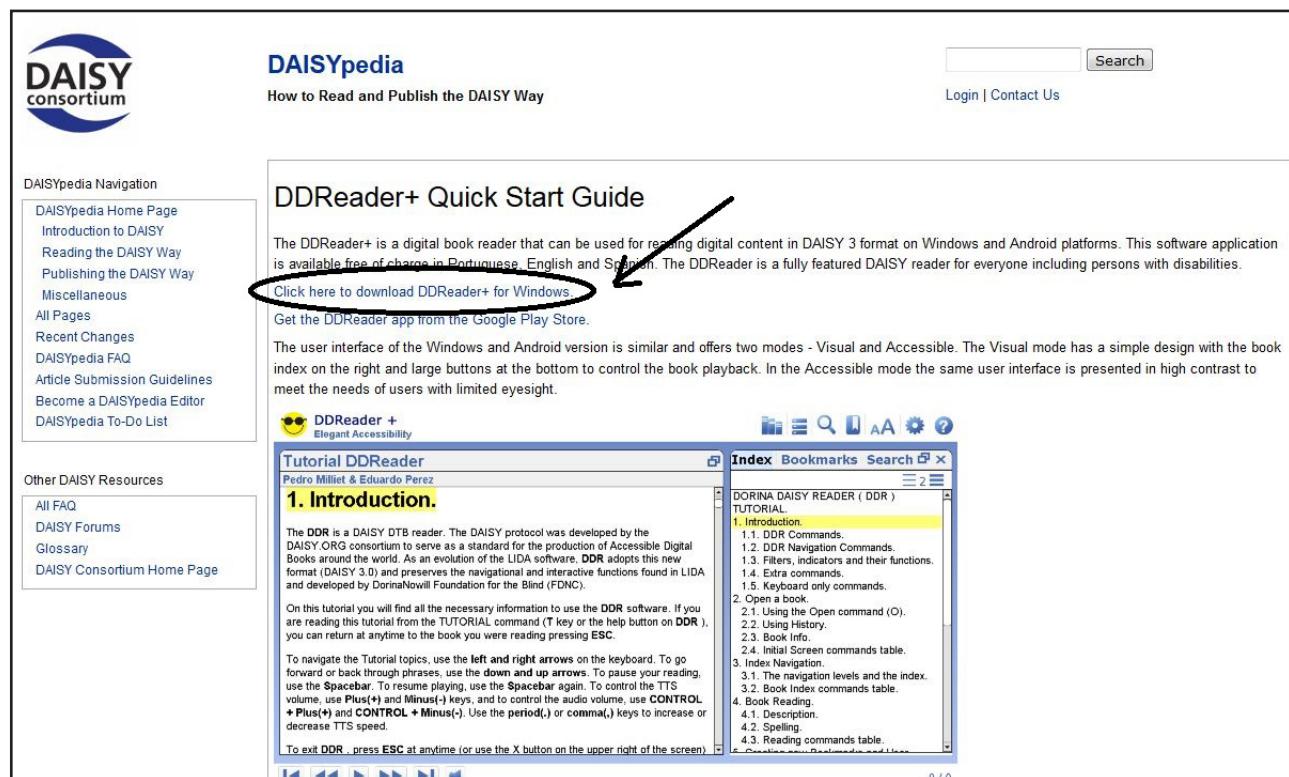
Slika 50

Klikom na obilježeno, program će se smjestiti u folder **DOWNLOADS** (kao što je objašnjeno za skidanje i instaliranje **AMISA**), iz koga ćemo ga pokrenuti i instalirati, jer nam je bitan za pravilan rad **AMISA**.

2.2. PROGRAM DDREADER

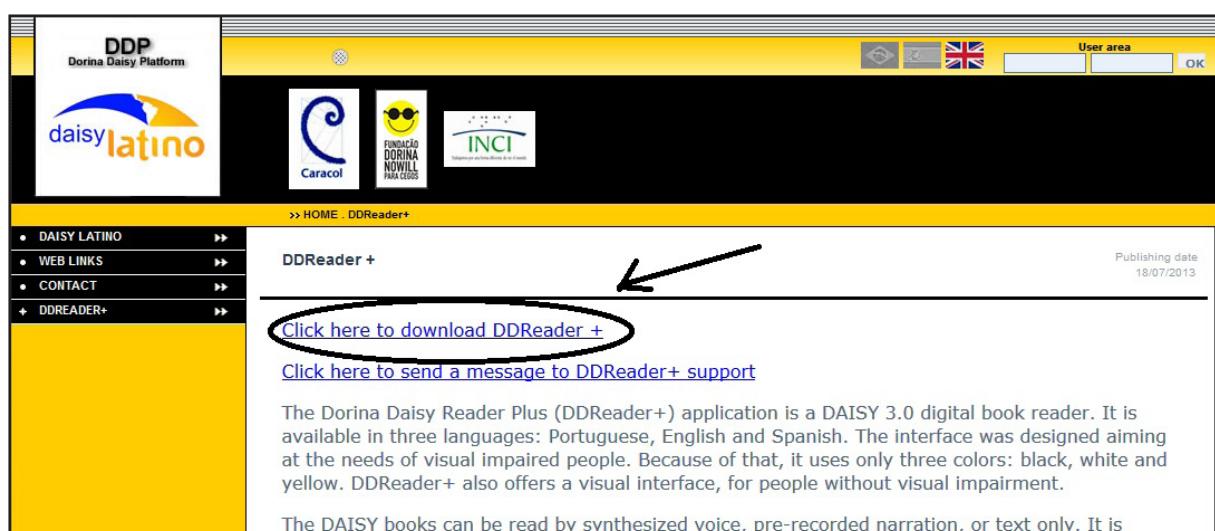
Instaliranje DDREADERA

Osim na sajtu Resursnog centra za djecu i mlade „Podgorica“, **DDREADER+** možete preuzeti i na sajtu www.daisy.org/daisypedia/ddreader-quick-start-guide (Slika 51).

Slika 51

Kada se otvori nova stranica, kliknete da preuzmete fajl za instaliranje programa.

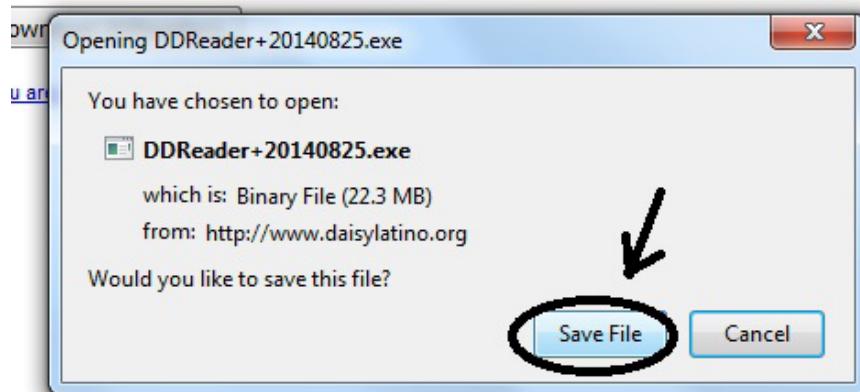
Slika 52

Otvara vam se novi prozor u koji možete, a ne morate, da unesete svoju mejl adresu i kliknete **DOWNLOAD DDREADER+** da preuzmete fajl.

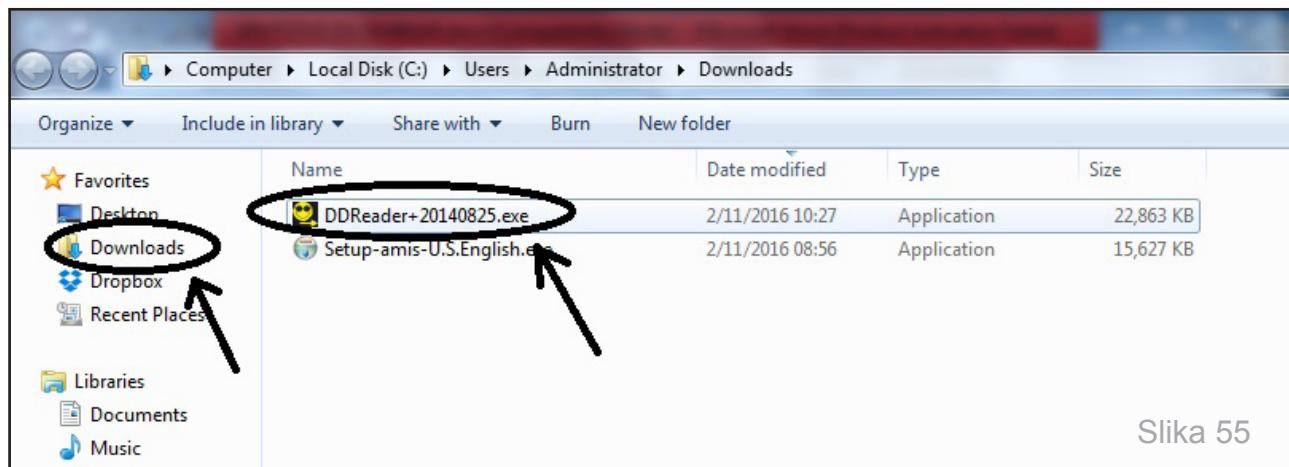
Slika 53

U novom prozoru potvrdite da preuzimate instalacioni fajl tako što kliknete na **SAVE FILE**.

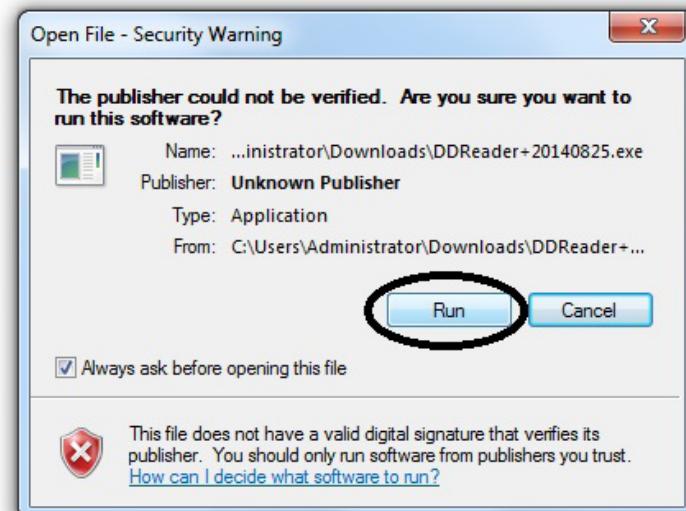
Slika 54

Ako nije drugačije podešeno u vašem internet pregledaču, fajl će biti sačuvan u folderu **DOWNLOADS**.

Slika 55

Kada pokrenete instalacioni fajl, potvrdite da želite da instalirate program tako što ćete kliknuti na **RUN** u novootvorenom prozoru.

Slika 56

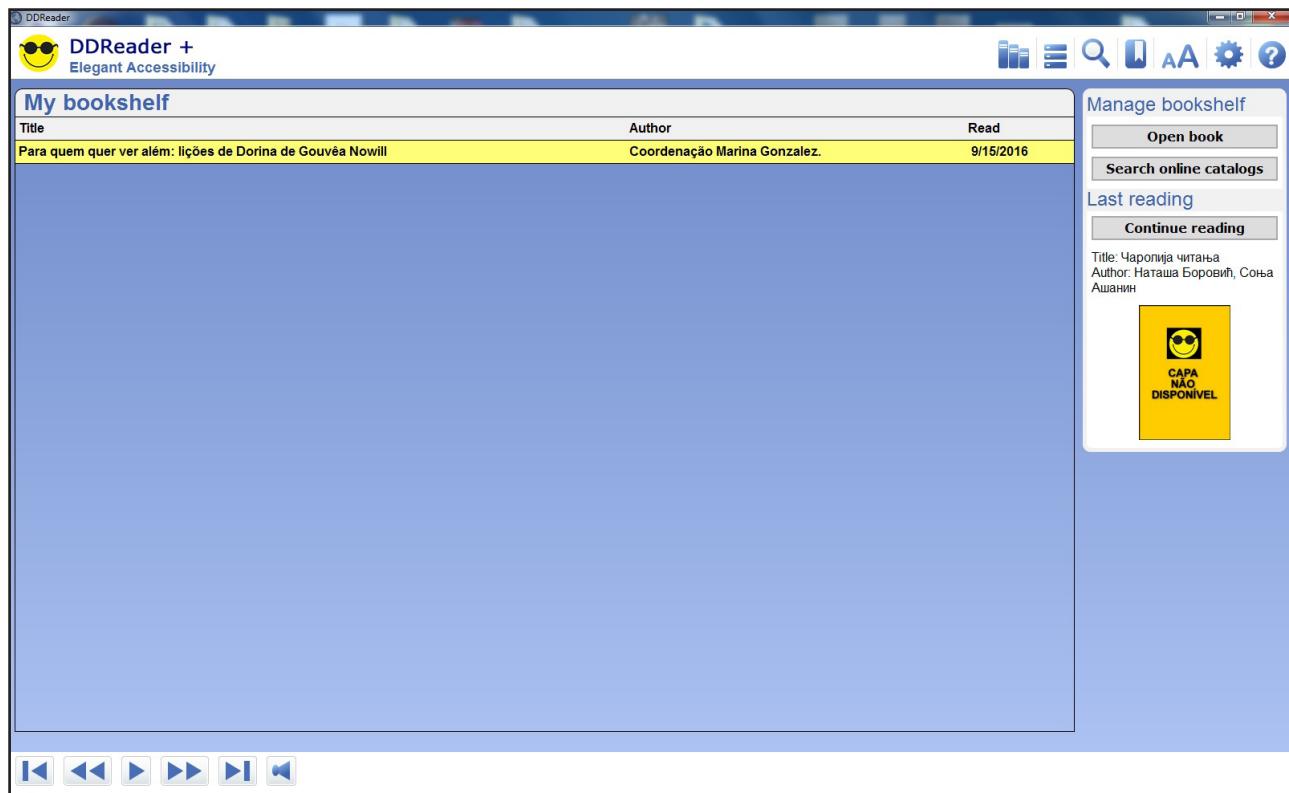
Nakon instalacije program se pokreće i na desktopu se kreira ikonica za pokretanje **DDREADERA**.

Slika 57

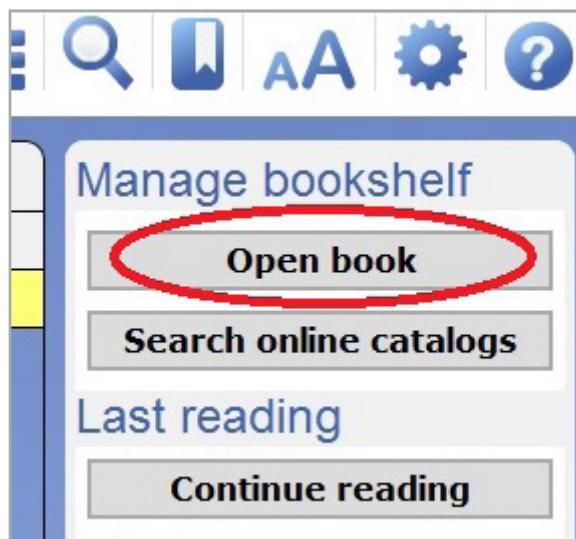
Otvaranje knjige u DDREADERU

Program pokrećete pomoću ikonice na desktopu koju ste dobili kada ste instalirali program (Slika 57). Prvi put pokrenuti program izgleda kao na sljedećoj slici.

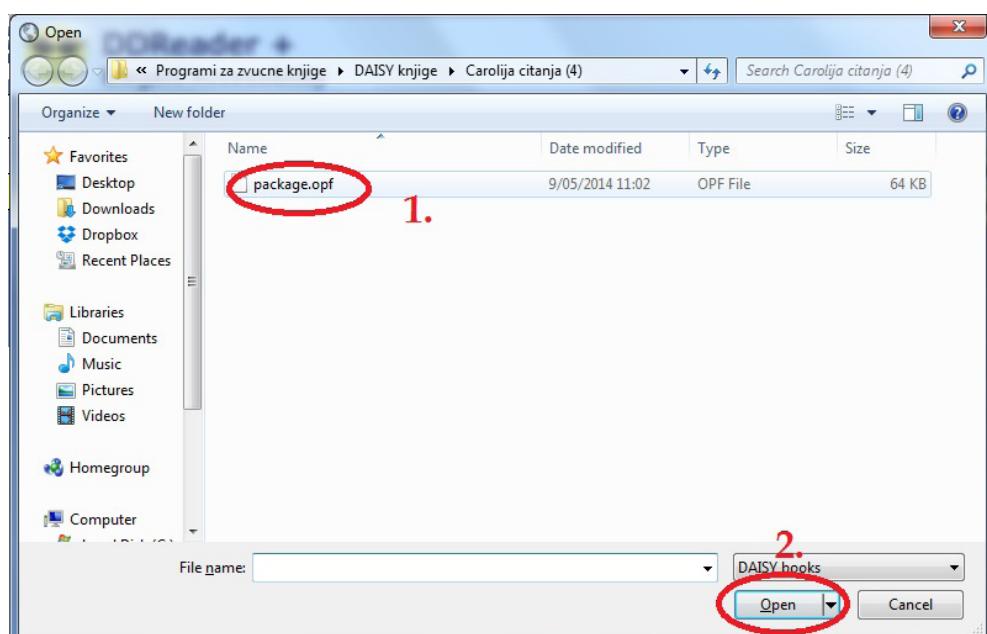
Slika 58

Da biste otvorili knjigu, kliknete ili slovo O na tastaturi ili kliknete na **OPEN BOOK**.

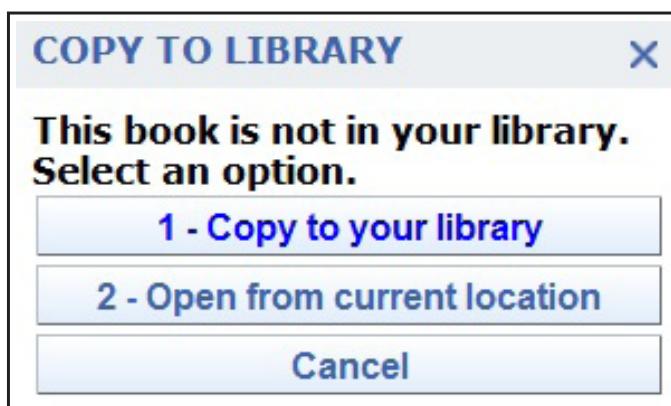
Slika 59

U novootvorenom prozoru pronađete traženu knjigu, označite fajl **PACKAGE.OPF** i kliknete na **OPEN**.

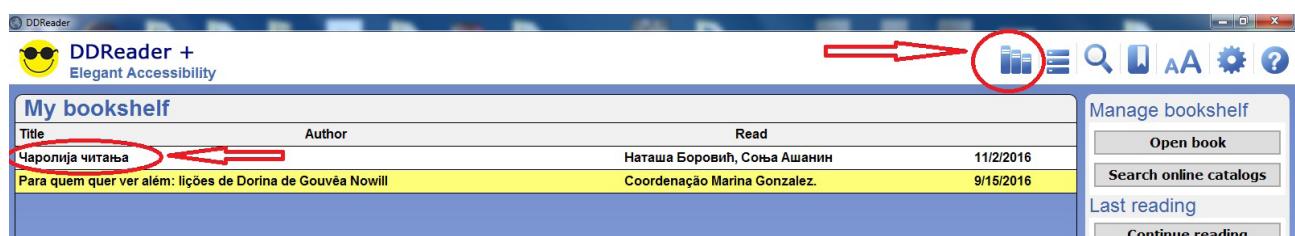
Slika 60

Imate mogućnost dva izbora:

Slika 61

1 – COPY TO YOUR LIBRARY – što će pokrenuti knjigu i smjestiti je u biblioteku programa. U biblioteku možete otici klikom na ikonicu biblioteke ili klikom na slovo H na tastaturi.

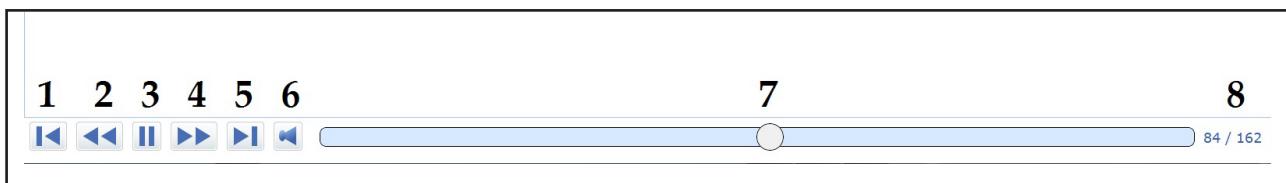

Slika 62

2 – OPEN FROM CURRENT LOCATION – otvara knjigu, ali je ne smješta u biblioteku programa.

Upotreba DDREADERA

Kretanje kroz knjigu može da se obavi na više načina. Jedan od načina je putem grafičkih komandi koje se nalaze na dnu otvorene knjige, kao što je prikazano na slici:

Slika 63

Značenja komandi su:

- 1 – ide na prethodni naslov nivoa 1
- 2 – ide na prethodni segment teksta (rečenicu)
- 3 – kreni/stani (**PLAY/PAUSE**)
- 4 – ide na sljedeći segment teksta (rečenicu)
- 5 – ide na prethodni naslov nivoa 1
- 6 – isključuje zvuk knjige
- 7 – klizač pomoću kojeg možete da izaberete traženu stranu
- 8 – prikazuje koju ste stranu odabrali pomoću klizača i koliko strana ima knjiga

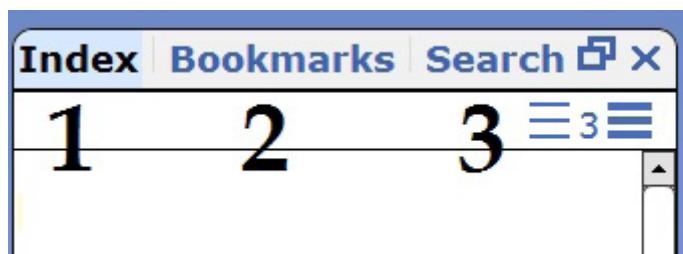
Na sljedećoj slici prikazana je grupa grafičkih komandi:

Slika 64

- 1 – otvara biblioteku
- 2 – iščitava naslove knjige
- 3 – pretražuje knjigu po zadatom tekstu (problem predstavlja ukoliko je knjiga napisana cirilicom – onda pretraga treba da ide na cirilici)
- 4 – dodaje **BOOKMARK** na dijelu knjige koji se čita
- 5 – podešavanje veličine slova
- 6 – podešavanje programa
- 7 – pomoć oko korišćenja programa

Klikom mišem na određenu dugmad možete dobiti pregled naslova knjige, obilježene stranice ili riječi/teksta koji ste tražili, kao što je prikazano na slici:

Slika 65

- 1 – naslovi knjige, klikom na određeni naslov/podnaslov može se pokrenuti knjiga od označenog dijela
- 2 – pregled postavljenih obilježenih stranica, klikom na određenu obilježenu stranicu može se pokrenuti knjiga od označenog dijela
- 3 – pregled pretraživanog teksta

Pomoću tastature imamo sljedeće navigacije kroz knjigu:

taster **SPACE** (spejs, razmak) – stani/kreni

taster lijevo (↑) – prethodna rečenica

taster desno (↓) – iduća rečenica

taster gore (←) – prethodni naslov odabranog nivoa navigacije

taster dolje (→) – idući naslov odabranog nivoa navigacije

tasteri **1, 2, 3, 4, 5, 6** – bira nivo navigacije, odnosno nivo naslova po kojima će navigacija da ide

taster **G** – idi na stranu; otvara se prozor u koji upisujemo željenu stranu na kojoj želimo da se otvori knjiga

taster **P** – nađi u tekstu; otvara se prozor u koji upisujemo željeni tekst koji želimo da nađemo u knjizi (ova funkcija ne radi kako treba, jer ne prepoznaje tekst napisan cirilicom, dakle, može naći tekst samo napisan latinicom).

taster **+** (plus) – pojačava zvuk govorne podrške programa

taster **-** (minus) – utišava zvuk govorne podrške programa

kombinacija tastera **CTRL** i **+** (plus) – pojačava zvuk čitanja teksta

kombinacija tastera **CTRL** i **-** (minus) – utišava zvuk čitanja teksta

taster **L** – čita ispočetka knjigu

taster **M** – dodavanje obilježenih stranica (**BOOKMARKS**), što znači da markiramo taj dio teksta i kliknemo ovu kombinaciju tastera, a kada uđemo u bookmarks i kliknemo na označeni tekst, knjiga se odmah otvara na to mjesto (vidi sliku)

taster **0** (nula) – ide na sljedeći **BOOKMARK**

taster **9** – ide na prethodni **BOOKMARK**

taster **F11** – puni prikaz knjige, preko ekrana je prikazana knjiga, iz ovog prikaza se izlazi ponovnim klikom na taster F11

taster . (tačka) – ubrzava čitanje knjige

taster , (zarez) – usporava čitanje knjige

taster **I** – iščitava naslove; ukoliko ste izabrali nivo 1, iščitava samo glavne naslove, ukoliko izaberete nivo 2 (klikom na taster 2), iščitava i naslove nivoa 2 (podnaslove)

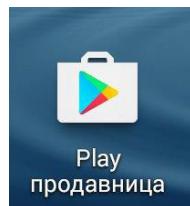
taster **F** – uvećava tekst (kada dođe do maksimuma, vraća na početnu veličinu)

pronalaženje obilježene stranice (BOOKMARKS) – kombinacija tastera **ALT** i **B**, odnosno držimo taster **ALT** i pritisnemo taster **B**, to znači da možemo da uđemo da vidimo koje djelove teksta smo markirali, strelicama gore ili dolje pronađemo željeno označavanje i klikom na markirani tekst odmah otvorimo knjigu na to mjesto.

Navedene su neke od prečica koje smo izdvojili i za koje smatramo da ih je potrebno znati radi rukovanja **DDREADER+** programom. Sve prečice možete naći klikom na taster **T**.

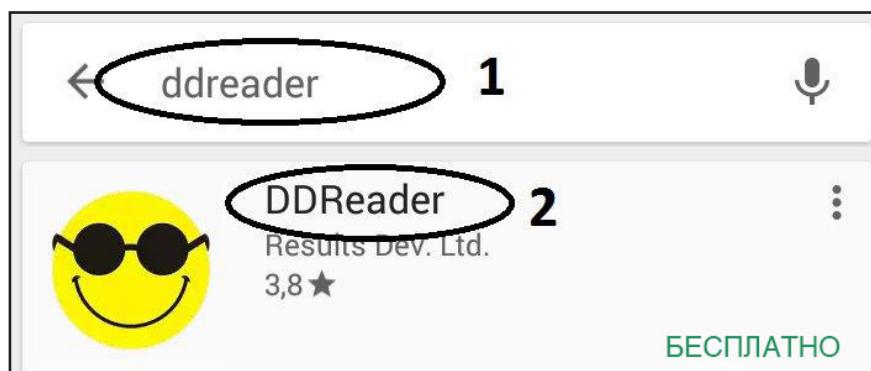
DDREADER+ aplikacija za android telefone

DDREADER+ program može se koristiti i na pametnim telefonima s android operativnim sistemom. To su svi pametni (smart) telefonи, sem iPhone telefona. Da biste koristili apikaciju **DDREADER+**, odnosno, da biste mogli da čitate DAISY udžbenike i na vašim mobilnim telefonima, neophodno je preuzeti aplikaciju sa **PLAY PRODAVNICE (PLAY STORE)**, koja se preuzima kao i bilo koja druga aplikacija. Prvo pokrenete **PLAY PRODAVNICU** klikom na ikonicu, kao na slici:

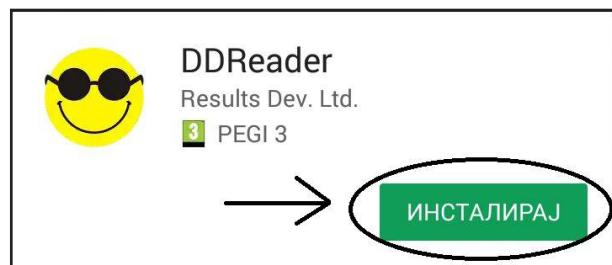
Slika 66

Može se desiti da vam javi da nemate dovoljno prostora u memoriji telefona da biste mogli da instalirate ovu aplikaciju. Da bi se aplikacija uspješno instalirala, potrebno je da imate oko 5MB slobodnog prostora. Zatim ukucate „**DDREADER**“ da biste našli aplikaciju i kada vam je ponudi iz padajućeg menija, kliknite na „**DDREADER+**“.

Slika 67

Kliknete na Instaliraj, zatim na Prihvati, kao na slikama:

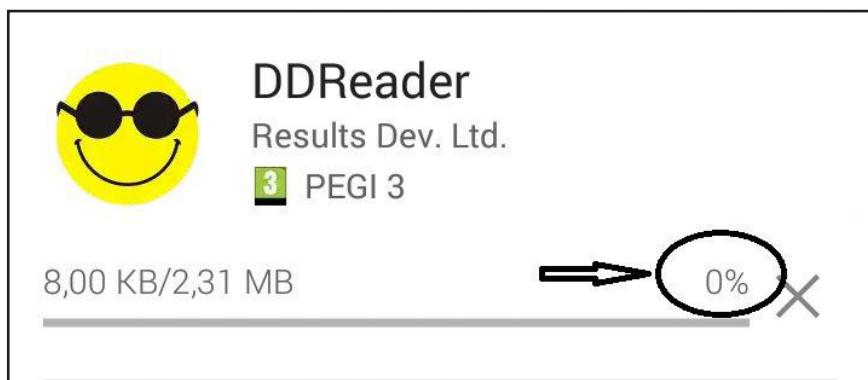

Slika 68

Slika 69

Sačekajte dok ne prikaže 100%, tj. da je aplikacija preuzeta i instalirana.

Slika 70

Ako je aplikacija instalirana kako treba, trebalo bi na desktopu da se pojavi ikonica kao na slici:

Slika71

koja služi za pokretanje aplikacije.

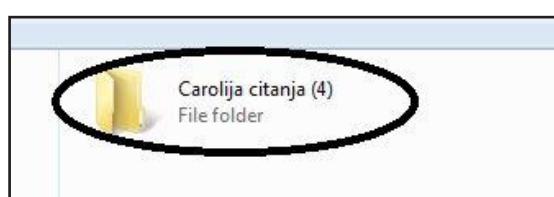
Ako ste instalirali aplikaciju kako treba, sljedeći zadatak je da prebacite udžbenike iz računara u telefon. Potrebno je pomoću USB kabla povezati telefon i računar. Morate voditi računa da imate dovoljno prostora u memoriji telefona da biste prebacili udžbenik u telefon. Udžbenik mora biti „otpakovan” da bi se mogao koristiti (pogledati naslov **Priprema za čitanje DAISY knjiga**). „Otpakovan” udžbenik potrebno je snimiti u folder **MY LIBRARY**, koji se nalazi u Vašem telefonu.

Slika 72

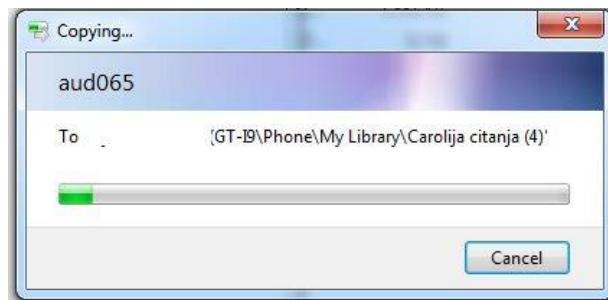

Slika 73

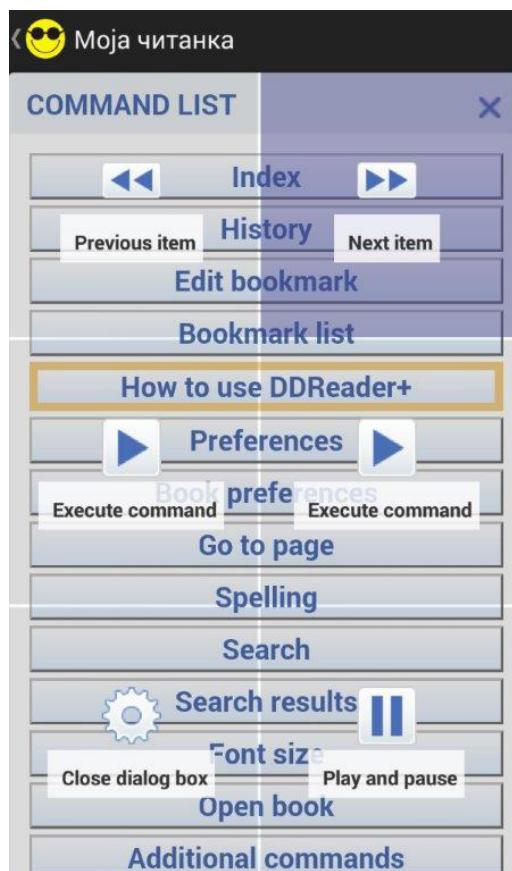
Slika 74

Morate sačekati da se udžbenik prebaci s računara u telefon (oko 15 minuta), dok se ne ispunjava traka koja pokazuje koliko podataka je prebačeno.

Slika 75

Nakon što ste prebacili udžbenik u telefon, možete pokrenuti aplikaciju **DDREADER+** klikom na njegovu ikonicu. Kako su DAISY udžbenici prvenstveno namijenjeni osobama bez ostatka vida, a one koriste telefon na malo drugačiji način od nas, tj. koriste telefon uz pomoć govorne podrške, to će i korišćenje ove aplikacije biti malo drugačije. Aplikacija je prilagođena osobama bez ostatka vida. Displej nije osjetljiv na dodir kao uobičajeno, kada se pokrene **DDREADER+**, displej je podijeljen na šest djelova, tj. osjetljiv je na tih šest djelova sa šest različitih komandi. Tih šest djelova je vidljivo kada dodirnete displej – ukoliko ga brzo dodirnete, aktivirate neki od tih šest djelova, a ukoliko prst malo duže zadržite, neće se aktivirati nijedan dio, samo će vam prikazati šta je funkcija svakog od šest djelova. Slika lijevo prikazuje displej kada ga dodirnete, slika desno prikazuje displej kada nije dodirnut.

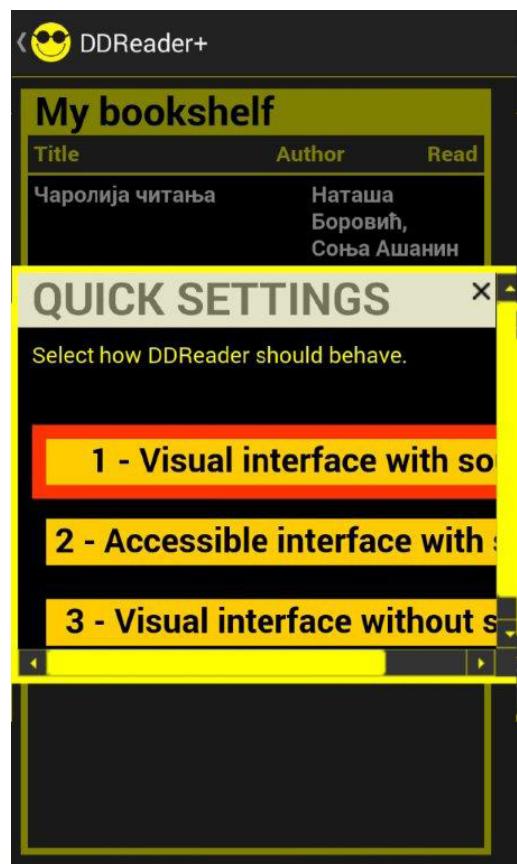
Slika 76

Slika 77

Kako funkcioniše ovakav način kretanja kroz knjigu? Prvo klikom na prvi ili drugi dio displeja (od mogućih šest), koji označavaju **PREVIOUS ITEM** i **NEXT ITEM**, odaberete šta želite iz ponuđenog menija (uokvirena je opcija koja je izabrana), a zatim klikom na treći ili četvrti dio displeja, koji označava **EXECUTE COMMAND**, izvršavate označenu opciju. Ukoliko, s prethodne slike, kliknemo na peti dio displeja, koji u ovom slučaju označava **CLOSE DIALOG BOX**, izašli bismo iz ove liste komandi.

Sada se vraćamo na prvo pokretanje aplikacije DDREADER+. Kada je prvi put pokrenete, pojaviće se meni kao na slici:

Slika 78

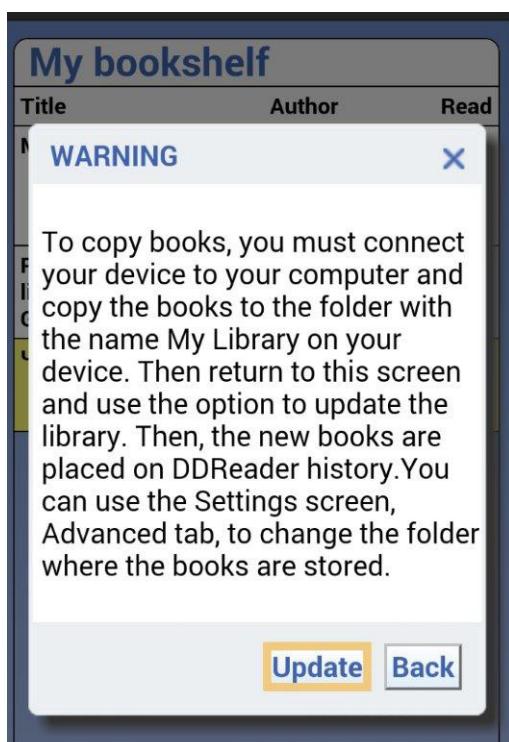
Možete da odaberete kako će vizuelno da izgleda vaša aplikacija. Naš savjet je da to bude opcija 1 zbog boje pozadine i slova. Prvo odaberete opciju pritiskom na prvi ili drugi dio displeja, koji označavaju **PREVIOUS ITEM** i **NEXT ITEM**, a kada odaberete opciju, kliknete na dio displeja koji označava **EXECUTE COMMAND** (treći ili četvrti dio displeja).

Ukoliko vam nije prikazan meni (**DIALOG BOX** ili **COMMAND LIST**), kao na sljedećoj slici:

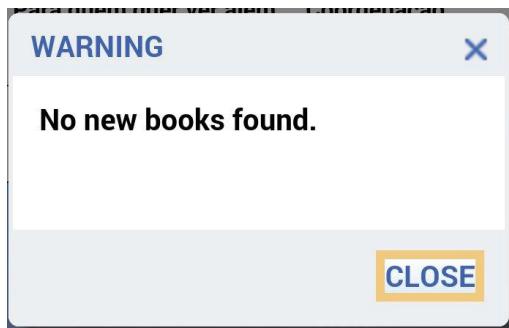
Slika 79

potrebno je kliknuti na dio displeja koji označava **COMMAND LIST** (peti dio displeja, donji lijevi ugao) da biste dobili listu menija. Da biste otvorili knjigu, potrebno je dovoljno puta kliknuti na dio displeja **NEXT ITEM** dok se ne dođe do **OPEN BOOK**. Kada odaberete **OPEN BOOK** i kliknete na dio displeja koji označava **EXECUTE COMMAND** (treći ili četvrti dio displeja), otvorice se prozor kao na slici:

Slika 80

Ako ostavite da bude označena opcija **UPDATE**, program će provjeriti ima li novih knjiga u folderu **MY LIBRARY** i obavijestiće vas da li ima, ukoliko označite **BACK**, onda vas vodi direktno na listu knjiga. Kada ste odabrali opciju klikom na prvi ili drugi dio displeja (**PREVIOUS ITEM** ili **NEXT ITEM**), kliknete na treći ili četvrti dio displeja (**EXECUTE COMMAND**). Ako ste odabrali **UPDATE**, dobićete obavještenje slično kao na slici:

Slika 81

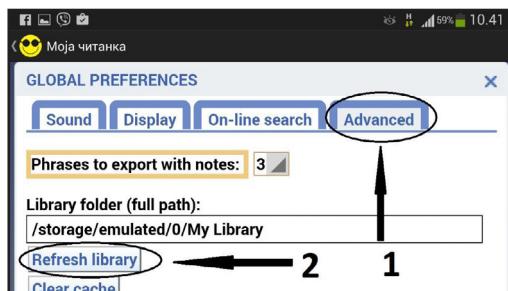
Pritisnite još jednom **EXECUTE COMMAND** da biste dobili listu dostupnih knjiga, kao na slici:

My bookshelf		
Title	Author	Read
Моја читанка	Наташа Боровић и Весна Павићевић	
Para quem quer ver além: lições de Dorina de Gouvêa Nowill	Coordenação Marina Gonzalez.	
Чаролија читања	Наташа Боровић, Соња Ашанин	

Slika 82

Ukoliko imate problem da učitate knjige iz foldera **MY LIBRARY**, knjige možete učitati i na drugi način:

Iz osnovne liste komandi odaberete opciju **PREFERENCES** i dobijate prozor, kao na slici:

Slika 83

Prvo, klikom na **NEXT ITEM** odaberete **ADVANCED** i klikom na **EXECUTE COMMAND** pokrenete tu opciju, a zatim, klikom na **NEXT ITEM** odaberete **REFRESH LIBRARY**, a kada je odaberete, kliknete na **EXECUTE COMMAND** kako biste pokrenuli osvježavanje vaše biblioteke. Kada to odradite, vraćate se na listu komandi i opet birate **OPEN BOOK**.

Kada odaberete željenu knjigu (**PREVIOUS ITEM** ili **NEXT ITEM**), pokrenete je (**EXECUTE COMMAND**). Kako aplikacija sama izlistava naslove, ukoliko nemate govornu podršku, možete imati malo problema pri odabiru knjige. Ako nemate govornu podršku, aplikacija brže izlistava naslove, pa morate malo brže da kliknete na **EXECUTE COMMAND** kada odaberete naslov, jer, ukoliko sačekate, tj. kliknete kasnije, aplikacija nastavlja s izlistavanjem naslova i može se desiti da traženi naslov više ne bude odabran.

Kada je knjiga pokrenuta, displej je podijeljen na sljedećih šest djelova:

- 1 – **PREVIOUS ITEM** – prelaz na prethodnu rečenicu
- 2 – **NEXT ITEM** – prelaz na iduću rečenicu
- 3 – **PREVIOUS INDEX ENTRY** – prelaz na prethodni naslov (u zavisnosti od nivoa naslova, slično kao i kada je u pitanju **DDREADER+** na računaru)
- 4 – **NEXT INDEX ENTRY** – prelaz na idući naslov (u zavisnosti od nivoa naslova, slično kao i kada je u pitanju **DDREADER+** na računaru)
- 5 – **COMMAND LIST** – otvara listu komandi
- 6 – **PLAY AND PAUSE** – pauzira i pokreće čitanje knjige

Opis opcija iz komandne liste (opcije su slične kao i kod **DDREADERA** za računar):

INDEX – prikazuje naslove knjige, kombinacijom pritiska na **PREVIOUS ITEM** ili **NEXT ITEM** odabere se naslov pa klikom na **EXECUTE COMMAND** pokreće se knjiga s tim naslovom. Veoma je bitno koji nivo naslova je odabran, što je prikazano u gornjem desnom uglu, kao na slici:

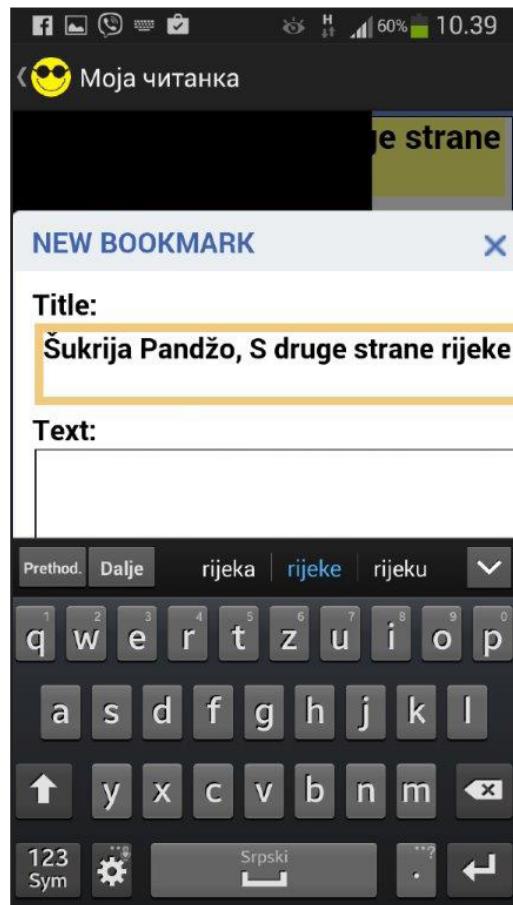

Slika 84

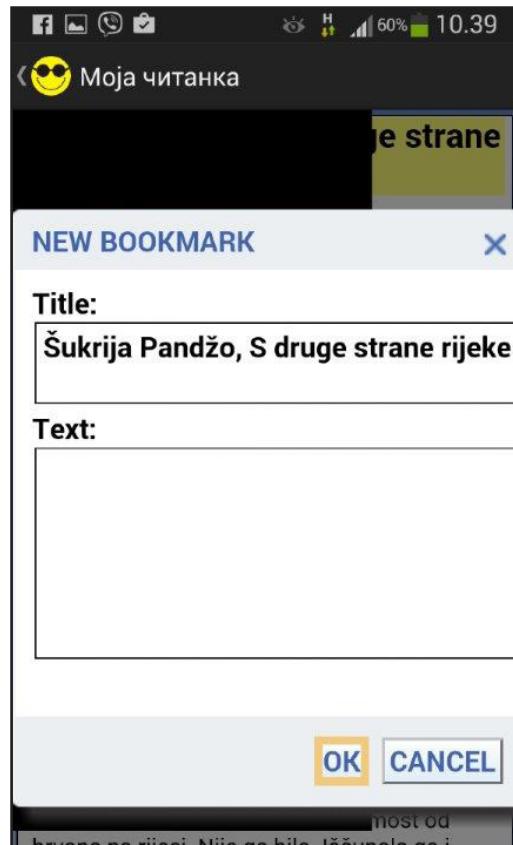
Ako je odabran nivo 1, onda se samo izlistavaju naslovi nivoa 1 (glavni naslovi, naslovi cjelina), ukoliko je odabran nivo 2, izlistavaju se i naslovi nivoa 2 (podnaslovi glavnih naslova, naslovi lekcija), za nivo 3 izlistavaju se i naslovi nivoa 3 (to su naslovi u okviru lekcija),...

HISTORY – istorija čitanja knjiga, prikazuje koje smo knjige čitali, a odatle možemo odabrati posljednje čitane knjige

EDIT BOOKMARK – postavljanje obilježača za knjigu; pauziramo knjigu gdje želimo da je označimo (dodamo **BOOKMARK**), zatim iz liste komandi odaberemo **EDIT BOOKMARK** da bismo na to mjesto dodali obilježivač

Slika 85

Slika 86

BOOKMARK LIST – izlistava **BOOKMARK** i, slično kao i za naslove (**INDEX**), možemo odabrati željeni obilježivač stranica

PREFERENCES – podešavanja vezana za aplikaciju; ovdje imate tri dijela (**SOUND**, **DISPLAY**, **ON-LINE SEARCH** i **ADVANCED**) gdje se mogu promijeniti razna podešavanja za zvuk i izgled aplikacije, kao i neka napredna podešavanja, da se odabere neki drugi folder za knjige od podrazumijevanog **MY LIBRARY**

BOOK PREFERENCES – možete odabrati nivoe naslova po kojima će biti izlistavani naslovi udžbenika (**INDEX LEVEL**)

GO TO PAGE – idete na željenu stranu

SEARCH – za pretraživanje knjige po unesenoj riječi ili grupi riječi; treba imati na umu da pretraživanje radi samo za latinicu

SEARCH RESULTS – prikazuje rezultate pretraživanja, odnosno djelove teksta gdje je nađen traženi pojam

FONT SIZE – povećava veličina slova; slično kao i na računaru, kada više puta kliknemo na **FONT SIZE**, povećavaće se veličina slova do određene granice, kada će se vratiti na početnu veličinu

OPEN BOOK – za otvaranje knjiga, već je objašnjeno

ADDITIONAL COMMANDS – nudi dodatne opcije za knjigu, od kojih bismo izdvojili **REMOVE BOOK FROM HISTORY** – opcija koja briše knjigu s liste naših knjiga, ali ne i iz foldera **MY LIBRARY**. Kada sljedeći put pri otvaranju knjige odemo na **UPDATE**, knjiga će ponovo biti vraćena na listu naših knjiga. Opcijom **BASIC COMMANDS** vraćamo se na osnovne komande vezane za knjigu.

3. DIDAKTIČKA UPUTSTVA

3.1. DAISY KNJIGE ZA ĐECU SA SMETNJAMA VIDA

Knjige u DAISY formatu kod đece sa smetnjama vida umnogome olakšavaju usvajanje znanja, doprinose razvoju govorno-jezičkih sposobnosti, razvoju samostalnosti i sticanju samopouzdanja. Prednosti DAISY knjiga u odnosu na dosadašnje audio-formate jeste dobra navigacija kroz knjigu, što podrazumijeva lakše kretanje kroz knjigu, kroz stranice, lagano vraćanje na prethodne, prelazak na sljedeće strane, naslove ili podnaslove. Ove knjige omogućavaju podešavanje brzine čitanja (brzo, sporije, normalno). Takođe, omogućavaju multisenzorni pristup (korišćenje preostalih čula), ravnopravno učešće učenika na času, kao i da učenici sa smetnjama vida uče na brži način (sporije je čitanje teksta na Brajevom pismu, a u drugom ciklusu učenici su uglavnom usredsređeni na tačno čitanje).

Upotrebom zvučnog zapisa ostvarujemo sljedeće operativne ciljeve: da učenici razumiju tekst, upamte važne informacije, stvore svoj doživljaj na osnovu pažljivog slušanja. Đeci sa slabovidnošću zvučna knjiga omogućava zvučno slušanje teksta, isključivanje zvuka radi podešavanja odgovarajuće veličine slova i kontrasta i ciljano markiranje (riječi, rečenice, glavne misli...), zavisno od stepena smetnje vida za samostalno čitanje.

Preporuke za nastavnika:

- prije slušanja zvučne knjige potrebno je učeniku unaprijed usmeno objasniti sadržaj koji će se slušati;
- važno je da nastavnik bude siguran da učenik sa smetnjom vida dobro čuje;
- učenik sa smetnjom vida u učionici šedi u neposrednoj blizini emisije zvuka;
- prilikom slušanja može se desiti da učenik okreće glavu na suprotnu stranu od prostiranja zvuka, ne opominjati ga, jer on samo postavlja čulo sluha u optimalan položaj za slušanje;
- objasniti učeniku svaku nepoznatu riječ;
- nastavnik bi trebalo da se zapita koji su sadržaji učeniku sa smetnjama vida poznati, budući da mu nijesu dostupni sadržaji koji se percipiraju čulom vida, da ne bi došlo do situacija u kojima dijete ne razumije o čemu se govori;
- kad god je moguće, koristiti princip očiglednosti;
- demonstrirani predmet, model i maketu dati učeniku u ruke, uz dodatno govorno pojašnjenje i dovoljno vremena za percepciju ostalim čulima;
- ako se u tekstu nalazi slika, sliku opisati i objasniti u cjelini, a zatim pojedine djelove;
- po mogućnosti, uraditi reljefni prikaz;
- pri demonstraciji pokreta i radnji učenik sa smetnjom vida treba da bude model, na primjer: ako se radnja odnosi na let ptice, nastavnik ga demonstrira koristeći učenika kao model....

3.2. ZNAČAJ PRIMJENE DAISY UDŽBENIKA U RADU S UČENICIMA S POTEŠKOĆAMA U ČITANJU I PISANJU

Značaj korišćenja DAISY udžbenika kod učenika s poteškoćama u čitanju i pisanju možemo posmatrati s više aspekata. Prije svega, važno je što se na optimalan način, objedinjujući auditivni i vizuelni način učenja, učenicima omogućava multisenzorni pristup, te lakše sticanje znanja, a podstiču se i motivisanost i interesovanje za književnost. Mogućnost ravnopravnog učešća tokom časa, na kojem se a priori ne traži vještina čitanja, već se na osnovu pažljivog slušanja daje doprinos nastavnom procesu, uči se na brži način i donose sopstveni zaključci, veliko je ohrabrenje i podsticaj za učenike s poteškoćama u učenju. Zatim, mogućnost uvećanja teksta olakšava čitanje i sekvensiranje teksta u skladu s mogućnostima učenika. Učenik može da podijeli tekst na manje smisalne cjeline, koje bi mu olakšale razumijevanje pročitanog i odslušanog materijala.

Korišćenjem zvučnog zapisa pomažemo učenicima da razumiju tekst, upamte važne informacije, naprave svoju interpretaciju odnosno stvore svoj doživljaj na osnovu pažljivog slušanja.

Pravilno kazivanje, s jasnom dikcijom, pravilnom akcentuacijom, uz ritam čitanja koji prati interpunkciju, pobuđuje pažnju i podstiče razvoj naratorskih sposobnosti kod učenika.

Korišćenjem vizuelnog prikaza određene lekcije, zapravo, dajemo učenicima mogućnost da sami pokušaju, s table, čitati štampana slova velike rezolucije. Na ovaj način postižu sigurnost u tačnost čitanja, dok im jasno diferencirane linije slova omogućavaju da brže uočavaju i prevode slova u glasove, a pruža im i osećaj uspješnosti, koji je do tada tako često izostajao.

Mogućnost DAISY udžbenika da se u svakom trenutku, u najkraćem roku, možemo vratiti na stranu i pasus koji želimo da ponovimo, takođe olakšava proces učenja kod učenika s poteškoćama u učenju. Razlaganje teksta na cjeline u skladu sa sposobnostima učenika, izdvajanje više komponenti, koje nakon nekoliko časova možemo objediniti u cjelinu ukoliko smatramo da je za obradu određene nastavne jedinice potrebno više časova i sl.

Podsticanje na dramatizaciju, kada je riječ o književnosti – unošenjem u uloge, podjelom uloga, učešćem u osmišljavanju dramskog djela, uz podršku DAISY tehnologije – bude interesovanja kod učenika koji zbog poteškoća u čitanju i pisanju najveći otpor imaju prema jeziku i njegovoj strukturi.

3.3. DAISY ČITANKE, METODIČKA UPUTSTVA

Volim slušati. Mnogo sam naučio, jer sam pažljivo slušao. Većina ljudi nikad ne sluša.

Ernest Hemingvej

Slušanje zauzima važno mjesto u ljudskoj komunikaciji i preduslov je za dobro razumijevanje i konstruktivne odnose. U samom nastavnom procesu, uopšteno govoreći, velika se pažnja posvećuje onome što smo mi kao nastavnici, ili naši učenici, pročitali, rekli ili napisali, a manja onome što smo čuli, da li smo čuli i kako smo to što smo čuli prihvatali i razumjeli. Ovaj složeni proces usvajanja informacija temelji se i na jednoj sposobnosti, a to je usmjeravanje pažnje.

U obrazovno-vaspitnom procesu fokus je na razvijanju sve četiri jezičke vještine: čitanje i slušanje, kao receptivne, i govor i pisanje, kao produktivne vještine.

Slušanje je istaknuto kao jedan od osnovnih opštih ciljeva predmetnih programa.

Putem slušanja učenici izdvajaju bitne podatke, istraživanjem dopunjaju ono što su saznali iz teksta, kazuju svoje mišljenje o tekstu i obrazlažu ga, uočavaju namjenu takvog teksta, oblikuju svoj stav i kritički se odnose prema njemu.

Slušanje umjetničkih tekstova omogućava veliku slojevitost u školskoj interpretaciji. Od zvučnog ugođaja, usmjerenosti na doživljaj, zatim na sadržaj, do kritičkog slušanja sa ciljem formiranja vrednosnog suda.

Ciljevi i standardi znanja na koje upućujemo i na koje se baziramo tokom preporučivanja DAISY udžbenika jesu da: učenici razvijaju sposobnost slušanja, doživljavanja i razgovora o umjetničkim tekstovima prilagođenim uzrastu, te sposobnost pažljivog slušanja književnih tekstova (priče i pjesme), stiču prva literarno-estetska iskustva, razvijaju asocijativne sposobnosti.

Ovo ih čini sposobnima da na ranijem uzrastu, nakon slušanja/čitanja, znaju o čemu govori književno djelo, da znaju da odrede predmet radnje, mjesto radnje, ko su književni likovi. Na sljedećem razvojnomy nivou znaju da odrede temu teksta i da odgovore na pitanja o značajnim podacima: o čemu pripovijeda književni tekst, da odrede vrijeme i mjesto radnje, ko su književni likovi, zašto se nešto dogodilo. Takođe, treba da odgovore na pitanje kakve su posljedice izazvali postupci književnih likova, a nakon slušanja radijske igre da nabroje književne likove i kažu kakav je bio prostor događanja i dr. Na sljedećem uzrastu učenici interpretiraju, objašnjavaju, samostalno stvaraju i sl.

...Pjesma je češće predmet recitovanja, dok se proza, izuzev drame, rijetko sluša. Ona je postala predmet vizuelnog spektakla. Književna publika je postala ravnodušna prema zvučnoj vrijednosti proze.

Jan Parandovski

DAISY čitanke, čije su objavljanje omogućili Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Resursni centar „Podgorica”, uz podršku UNICEF-a Crna Gora, predstavljaju veliku pomoć nastavnicima u realizaciji nastave književnosti, posebno u odjeljenjima u kojima se nalaze učenici s posebnim obrazovnim potrebama, kojima su ove čitanke prvenstveno namijenjene (kako učenicima sa smetnjama tako i onima s teškoćama u razvoju).

Pored toga, ove čitanke mogu se koristiti u svim školama, za sve učenike, bez obzira na to da li su sa smetnjama odnosno teškoćama u razvoju ili bez njih.

DAISY udžbenici su resurs koji je dragocjen, lako dostupan i jednostavan za korišćenje. Oni ne zahtijevaju veliko angažovanje nastavnika, zamjenu učionica, promjenu rasporeda, drugaćiju organizaciju časa. A iskustvo nastavnika koji su prošli obuku za korišćenje ovih čitanki u prethodnom periodu govori o veoma dobrim uticajima na procese u nastavi književnosti.

U DAISY čitankama snimljen je kompletan sadržaj štampanih čitanki, dakle, s kompletnom metodičkom aparaturom koja prati sami tekst: pitanja/instrukcije koje prethode tekstu, pitanja nakon teksta, kreativni zadatak, najčešće dat na kraju, biografski podaci o piscu.

Slušanje teksta ili metodičkih elemenata koji prate tekst najčešće je parcijalno odnosno nastavnik sam procjenjuje koji će dio snimljenog materijala u vezi s jednim tekstom koristiti za slušanje, u zavisnosti od ciljeva časa.

To mogu biti samo pitanja/nalozi/zadaci (prije ili poslije teksta), tekst iz čitanke u cijelini ili samo određeni dio teksta. Kada učenici slušaju pitanja koja se odnose na tekst, ostvarujemo ciljeve koji se odnose na razumijevanje slušanog; ako se sluša, na primjer, samo biografija pisca, pravi se veza s radom na neumjetničkom tekstu.

Primjer: Poslušajte biografiju pisca. Tokom slušanja, u tabelu upisujte važne podatke. Na osnovu tih podataka sami napišite kratku biografiju pisca (moguće je dati i ograničenje u broju riječi ili rečenica, u zavisnosti od planiranog cilja).

Slušanje pitanja (naloge, instrukcija) koja prethode tekstu odnosno slijede iza teksta, može biti odgovarajući način za posebnu vježbu slušanja, odnosno za uvježbavanje usmjeravanja pažnje. Moguće je na nastavnom listiću pripremiti više odovora/rješenja (takvih pitanja višestrukog izbora ima u čitankama), pa nakon slušanja pitanja učenici zaključuju koji je odgovor odgovarajući. Za ovu aktivnost potrebno je više pripreme, a i više vremena. Ona se može raditi i nezavisno od časa interpretacije teksta – pitanja i nalozi koji slijede nakon teksta na ovaj način mogu se raditi na drugom času interpretacije.

U vrijeme prezasićenosti raznovrsnim sadržajima koji, djeci posebno, odvlače odnosno privlače pažnju, susret sa slušanjem umjetničkog teksta učenicima može biti posebno izazovna i zanimljiva aktivnost. Njihovu prijemčivost za digitalni svijet, pomoću DAISY čitanki, moguće je iskoristiti za ostvarivanje mnogobrojnih ciljeva nastave književnosti putem slušanja umjetničkog teksta pročitanog na umjetnički način.

Kao i za ostale aktivnosti, bilo nastave jezika ili književnosti, veoma je važno definisati šta se slušanjem želi postići. Usmjerenost na doživljaj ili slušanje radi uživanja naglašenije je u nižim razredima i važno, osim za interpretaciju teksta, za razvijanje odnosa prema ljepoti književno-umjetničke riječi. Osim doživljaja, slušanje, kao i čitanje, može imati za cilj: razumijevanje teksta – sadržaja teksta ili dilema koje se tekstrom otvaraju; analitičko-sintetički pristup tekstu, raščlanjivanje i povezivanje činjenica iz teksta, traženje odgovora u tekstu, izvođenje zaključaka; razvijanje kritičkog stava i promišljanja u odnosu na sadržaje koji se slušaju; podsticaj na stvaralački izraz u odnosu na tekst (pisani, govorni oblik).

U uvodnom dijelu časa, u dijelu motivacije, moguće je slušati dio teksta (ili čitav tekst), koji je na neki način povezan s onim što se na tom času planira raditi. Na primjer, ako se radi pismena ili govorna vježba, kao podsticaj se može slušati dio teksta iz čitanke (ne mora biti planiran za interpretaciju) čija je tema u vezi s temom vježbe. U ovom slučaju, kratka analiza slušanog teksta treba da bude usmjerena u pravcu teme vježbe, a ne samo razumijevanja sadržaja onoga što se sluša. Tekstovi autora koji su rađeni u prethodnim razredima mogu se slušati (u odlomcima) kao uvod u rad na tekstu istog autora koji će se raditi na tom času. Na istom času mogu se slušati odlomci/djelovi različitih tekstova koji su povezani na neki način (tematski, motivski, idejno) ako se želi napraviti upečatljiva paralela, koja bi učeniku

pomogla da bolje ostvari cilj rada: dva (ili više) slična ili potpuno različita opisa, slični ili različiti načini portretisanja lika, različiti dijalazi, monolozi, unutrašnji monolozi... isti motivi u različitim tekstovima...

Iako djeluje najjednostavnije, slušanje teksta u cjelini (ili odlomka koji je dat u čitanci) predstavlja veoma kompleksnu aktivnost, koja bi trebalo što više da angažuje učenika. Prvo slušanje teksta uvijek bi trebalo da bude doživljajno, usmjereno samo na doživljaj umjetničkog teksta, pobuđivanje interesovanja kod učenika i njegovu motivaciju za dalji rad. Pitanja nakon ovog slušanja, kao i nakon čitanja nastavnika ili učenika, odnose se na utiske, razmišljanja, emocije, asocijacije prilikom prvog susreta s umjetničkim djelom. Ova aktivnost može biti pravi umjetnički doživljaj za učenike i vodi ka važnom cilju – razvijanju ljubavi i interesovanja za književnost. Često se slušanje cijelovitog teksta organizuje samo jednom, posebno ako se radi o dužem tekstu. Prilikom prvog slušanja povremeno se može primjenjivati tehnika čitanja s predviđanjem (iz programa Razvoj kritičkog mišljenja). U tom slučaju izostaje posebna usmjereność na doživljaj teksta, a pažnja učenika usmjerava se više ka sadržaju, fabuli, likovima, postupcima, kritičkom pristupu tekstu.

Tekst se, naravno, može slušati i više puta, i svako naredno slušanje mora imati svoju jasnu svrhu: zadaci i nalozi dati prije ponovljenog slušanja „odvlače“ pažnju učenika sa doživljaja teksta i vode ga ka planiranim ciljevima, od jednostavnijih zadataka tipa: zapiši nepoznate riječi koje čuješ, zapiši imena glavnih junaka, opiši, ponovi, reci ko, kada, gdje, zašto..., preko složenijih: objasni, obrazloži, raspravi, ispričaj svojim riječima..., do kompleksnijih: ukaži, odbrani stav, opravdaj, zaključi, zamisli, predloži, napiši...

Osim na časovima književnosti, DAISY čitanke mogu se koristiti i na časovima na kojima se obrađuju oblasti iz jezika. Na primjer, u nižim razredima za uvježbavanje pisanja putem diktata, a u trećem ciklusu slušanje može biti dobar podsticaj i za različite aktivnosti u oblasti akcentovanja (usvajanje akcenatske norme, uočavanje odstupanja lokalnog govora od standardnog jezika, zapažanje akcenta rečenice, dužine sloga...). Takođe, DAISY čitanke mogu biti korisne i za ostale vidove nastave: dodatnu nastavu – u čitankama se nalaze i drugi zanimljivi tekstovi, osim obaveznih i predloženih; sekcije – recitatorsku, literarnu i dramsku, i neke od vannastavnih aktivnosti. Osim ispunjavanja ciljeva predmetnih programa, primjenom DAISY čitanki uči se i ugrožena vještina usmjeravanja pažnje koja je važna za nastavu svih predmeta, za umijeće slušanja i komunikaciju uopšte.

Redovna upotreba DAISY čitanki nastavu književnosti učiniće savremenijom i zanimljivijom, ostvarivanje ciljeva nastave efikasnijim, a učenicima približiti svijet književnog djela i doprinijeti razvoju ljubavi prema književnoj umjetnosti.

3.3.1. PRIMJER UPOTREBE DAISY ČITANKE

IV razred

Tekst „Kako spasiti drvo“, Stanka Brdar

Interpretacija ovog teksta uz upotrebu DAISY čitanke može se realizovati na času redovne ili dodatne nastave, u zavisnosti od mogućnosti i interesovanja učenika. Ostvaruju se operativni ciljevi iz oblasti književnosti, kao i iz oblasti rada na neumjetničkom tekstu.

Prvi čas:

Rad na umjetničkom tekstu

Operativni ciljevi:

Učenik uočava glavne likove u djelu; kod pojedinih književnih likova prepoznaće više karakternih osobina; razvija sposobnost identifikacije s jednim od književnih likova (u stanju je da se identificuje s onim književnim likom koji mu je sličan bar u jednoj konkretnoj osobini, tj. s likom čije su životne okolnosti slične njegovim); uočava perspektivu onih književnih likova s kojima se prilikom spontanoga čitanja ne identificuje, ali mu nastavnik na njih posebno skrene pažnju; zapaža i razumije zašto je neko nešto uradio (motivi za ponašanje književnih likova); zapaža i razumije ponašanje lika koje nije u skladu s ponašanjem koje bi on izabrao u sličnoj situaciji.

Korelacija: međupredmetna oblast Obrazovanje za održivi razvoj, međupredmetna tema Zaštita životne sredine; operativni ciljevi: učenici razvijaju odgovoran odnos prema očuvanju kvaliteta životne sredine; procjenjuju uticaj različitih faktora na promjene u životnoj sredini; razvijaju sposobnost za uočavanje, razumijevanje i rješavanje ekoloških problema...

Koraci:

Učenici slušaju uvodnu instrukciju: Zaviri u svijet priče. Kratak razgovor biće u funkciji razvijanja početnog interesa učenika u vezi s ciljem/temom časa.

- Zatim učenici slušaju uvodni tekst. Slijedi razgovor o slušanom. (O kome se govor u priči? Zbog čega je hrast u nevolji? Ko nije gubio nadu da će se hrast spasiti? Od čega je sve vrebala opasnost drveću? Obrati pažnju na imena zeca, testere, vjeverice. Šta ti ova imena govore o njima? Po kojim osobinama je inače poznat zec?)
- Slušanje s predviđanjem, najava slušanja.
- Slušanje prve cjeline teksta, do rečenice: „Oštrozuba! Stiže Oštrozuba!“
- Provjera razumijevanja slušanog kroz odgovore na pitanja. (Kako se osećao hrast? Šta mu je govorio zec? Kako ga je hrabrio? Koju osobinu zec pokazuje u tom razgovoru? ... i slična pitanja.)
- Šta predviđate da će se desiti u susretu s Oštrozubom?
- Slušanje druge cjeline, do rečenice: „Zatim se okrenula ka zecu.“
- Provjera razumijevanja slušanog kroz odgovore na pitanja. (Ko se jedini nije uplašio Oštrozube? Šta joj Zec predlaže?)
- Šta mislite, da li će Oštrozuba prihvati njegov predlog? Zašto tako misliš?
- Slušanje treće cjeline, do rečenice: „– Lako sam je ubijedio da ne posiječe hrast – pomisli zec...“
- Provjera razumijevanja slušanog kroz odgovore na pitanja. (Kako je Oštrozuba reagovala na predlog zeca? Zbog čega je pomislila da to ipak nije trik? Šta će uraditi s receptom? Šta je testera poručila hrastu?)
- Predviđanje: Šta mislite, kakva je ideja sinula zecu? Koja bi bila vaša ideja da pomognete drugom drveću?
- Slušanje završnog pasusa teksta.

- Provjera razumijevanja. (Zbog čega autorka kaže da ova priča u stvarnom životu nema srećan završetak kao u ovoj priči? Na koji problem skreće pažnju ova priča?)
- Pitanja koja se odnose na osobine likova i direktno ostvarivanje ciljeva časa. Npr: Koje osobine prepoznaješ kod zeca, koje kod hrasta, a koje kod testere? Koji od likova priče je u nečemu sličan s tobom? Obrazloži. Zbog čega je zec pomogao hrastu?... i slična pitanja.
- Šta mislite, kako izgleda Brzićev recept? Od čega se pravi papir?

Drugi čas:

Rad na neumjetničkom tekstu

Operativni ciljevi:

- Učenik razvija vještinu slušanja i analize jednostavno govorenih kratkih neumjetničkih tekstova.
- Učenik se osposobljava da prepozna namjenu i temu teksta, usmeno i pismeno odgovori na nastavnikaova pitanja o sadržaju teksta, u tekstu uoči ključne pojmove i s njima povezane važne podatke i upiše ih u pripremljenu pojmovnu mapu.

Napomena: Korelacija s predmetom Priroda i tehnika (operativni cilj: učenik zna opisati etape planiranja i izrade predmeta).

Učenicima pripremiti pojmovnu mapu u koju će, u toku slušanja, upisivati korake u postupku pravljenja papira. Rad može biti u paru ili u manjim grupama.

Učenici slušaju Brzićevo pismo jednom u cjelini, a zatim još jednom, u dvije do tri cjeline.

Pojmovna mapa (primjer)

Potrebno je: stare novine, list sveske, parče plastične mreže, malo vode, dublji pleh, sunđer

1. korak: Iscjepkaj stari papir na komadiće.
2. korak: Stavi ga u mlaku vodu.
3. korak: Držati ga u vodi nekoliko sati.
4. korak: Izruči u dublji pleh i potopi mrežicu.
5. korak: Izruči sadržaj mrežice.
6. korak: Dio smjese rasporedi po njoj.
7. korak: Na smjesu stavi list glatkog papira (iz sveske ili starog kalendarja).
8. korak: Brzo preokreni mrežicu da bude iznad smjese.
9. korak: Pritisni mrežicu sunđerom.
10. korak: Pokupi sunđerom višak vode.
11. korak: Skloni mrežicu.
12. korak: Kada se papir osuši, odvoj ga od podloge.

Završni zadatak u pojmovnoj mapi: *Koja je poruka Brzićevog pisma?*

Nakon rada u grupama, grupe razmjenjuju svoje pojmovne mape, upoređuju i uočavaju razlike u koracima. Tačan redoslijed provjeravaju tako što će Brzićev recept slušati još jednom i čitati tekst s projekcionog platna.

U završnom dijelu časa učenici mogu pogledati video-snimanak s kanala you-tube kako se pravi papir ili neki drugi snimanak koji se odnosi na zaštitu šuma, drveća ili prirode uopšte.

4. MALI TERMINOLOŠKI RJEČNIK

CTRL+ – znači da treba da kliknete, držite taster CTRL (control – kontrol) i dok držite taster CTRL da kliknete neki drugi taster koji je dat u nastavku. Npr., ukoliko piše CTRL+G, to znači da držite taster CTRL i kliknete (dok još držite taster CTRL) taster G

Desni klik mišem – miš ima dva tastera – lijevi i desni, lijevi taster služi za označavanje ili pokretanje nekog fajla, dok desni služi za prikazivanje dodatnih opcija

Disografija – nedograđen i nečitak rukopis i pored očuvanih intelektualnih potencijala, dobrog vida i sluha, kao i odgovarajuće edukacije i socijalnih uslova

Disleksija – teškoće čitanja koje nastaju i pored očuvanih intelektualnih potencijala, vida i sluha, adekvatne motivacije i ostalih povoljnih edukativnih, psiholoških i socijalnih uslova

Hard disk – memorija računara na kojoj se čuvaju podaci s kojima računar trenutno ne radi

Hardver – predstavlja sve fizičke komponente računara

Ikonica – prenosiva slika koja predstavlja program (aplikaciju), dokument, folder, uređaj, itd.

Inkluzivno obrazovanje – obezbjeđuje jednak pristup, učenje i učešće bez diskriminacije i prepreka, u skladu s individualnim mogućnostima

Instaliranje programa – snimanje programa (softvera) na neki uređaj (računar)

MP3 format – jedan od formata koji se koristi za čuvanje audio dokumenata

Multimedijalno – kombinacija više medija, u slučaju DAISY knjiga misli se na kombinaciju audio i vizuelnog teksta (pročitani tekst se veže za rečenice)

Navigacija – upravljanje i kretanje (u ovom priručniku: kroz sadržaj knige)

Operativni sistem – softver koji omogućava rad računara i koji upravlja resursima računara; postoji više vrsta operativnih sistema, a najčešće se koriste Windowsovi operativni sistemi (Windows XP/vista/7/8/8.1/10)

Prozor – u operativnom sistemu MS Windows prozor predstavlja jedan od osnovnih elemenata okruženja, po kojem je ovaj operativni sistem dobio ime

Smetnje u razvoju (disability) – tjelesne, intelektualne, senzorne i kombinovane

Smetnje vida – umanjena ili potpuno odsutna čulna osetljivost na svjetlosne nadražaje koja značajno ometa vizuelnu komunikaciju

Socijalna inkluzija – omogućavanje jednakih šansi i zadovoljavanje potreba za punim učešćem svake osobe, bez obzira na lična svojstva, na način da se društvo prilagođava pojedincu

Softver – predstavlja dio računara koji se sastoji od programa koji upravljaju resursima računara (hardverom)

Teškoće u razvoju (*difficulties*) – govorno-jezičke, ponašanje, učenje, teška hronična i dugotrajna oboljenja, emocionalne, socijalne, jezičke i kulturološke deprivacije

Zipovan – zapakovan, određeni format foldera koji folder pretvara u fajl (dokument)

5. LITERATURA

Burk Volš, Kejt, (2001), *Kreiranje vaspitno-obrazovnog procesa u kojem dijete ima centralnu ulogu*, Pedagoški centar Crne Gore, Podgorica

But, Dejvid, Svorc, (2009), *Uspešno čitanje i pisanje, tehnike za razvoj pismenosti*, Kreativni centar, Beograd

Greenspan, S., (1998), *The Child with Special Needs: Encouraging Intellectual and Emotional Growth*. M.D., Basic Books, Da Capo Press, USA

Grosman, Meta (2010), *U obranu čitanja, čitatelj i književnost u 21. stoljeću*, Algoritam, Zagreb

Indeks inkluzivnosti <http://www.skolskiportal.edu.me>

Informator o pristupačnosti obrazovno-vaspitnih ustanova i obrazovno-vaspitnog procesa <http://www.skolskiportal.edu.me>

Nenadić, Karmen, (2007), *Učenik s oštećenjem vida u redovnoj školi*, Hrvatski savez slijepih, Zagreb

Marić, A., Milić, T., (2015), *Priručnik za rad s đecom s autizmom*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica

Marić, A., Bogojević, D., Đurović, N., (2011), *Poteškoće u čitanju i pisanju – Priručnik za pomoć u radu s djecom u procesu opismenjavanja*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica

Mijušković, D., Peruničić, B., Alfirović, K., (2015), *Ovladavanje matematičkim pojmovima u prvom ciklusu – Priručnik za nastavnike*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica

Ministarstvo prosvjete i sporta, (2011), *Predmetni program: Crnogorski jezik i književnost, I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole*, Zavod za školstvo, Podgorica

Nastava maternjeg jezika i književnosti,(2009), Naša škola, Zavod za školstvo, Podgorica

Nikolić, Milija, (2009), *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*, Beograd

Opis posla asistent u nastavi <http://www.skolskiportal.edu.me>

Priručnik – Kako pomagati djeci u učenju? <http://www.savjetovaliste.hr/>

Priručnik o disleksiji, disgrafiji i sličnim teškoćama u čitanju, pisanju i učenju
<http://www.monkstk.ba/>

Popović, Dušanka, (2014), *Čitati, razumjeti, znati*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica

Rosandić, Dragutin, (2005), *Metodika književnog odgoja*, Zagreb

Stefanović, Branko, Stefanović, Ivan, (1996), *Osnovi rehabilitacije lica oštećenog vida*, Zavod za udžbenike, Beograd

Sandy, Niemann, Namita, Jacob, (2005), *Kako pomoći slijepoj djeci*, Hrvatski savez slijepih

Sebba, J., Sachdev, D., (1997), *What Works in Inclusive Education?*, Barnardo's, Barkingside

Uputstvo za usmjeravanje <http://www.skolskiportal.edu.me>

6. PRILOZI

PRILOG 1

SPISAK ŠKOLA UKLJUČENIH U PROJEKAT PRIMJENE DAISY UDŽBENIKA U NASTAVI

Škole uključene 2014/2015. školske godine:

1. Resursni centar za djecu i mlade „Podgorica“ – Podgorica
2. OŠ „Jugoslavija“ – Bar
3. OŠ „Vuk Karadžić“ – Berane
4. OŠ „Alekса Bećo Đilas“ – Bijelo Polje
5. OŠ „Dušan Korać“ – Bijelo Polje
6. OŠ „Marko Miljanov“ – Bijelo Polje
7. OŠ „Risto Ratković“ – Bijelo Polje
8. OŠ „Ilija Kišić“ – Herceg Novi
9. OŠ „Milan Vuković“ – Herceg Novi
10. OŠ „Njegoš“ – Kotor
11. OŠ „Braća Ribar“ – Nikšić
12. OŠ „Luka Simonović“ – Nikšić
13. OŠ „Mileva Lajović-Lalatović“ – Nikšić
14. OŠ „Olga Golović“ – Nikšić
15. OŠ „Ratko Žarić“ – Nikšić
16. OŠ „Boško Buha“ – Pljevlja
17. OŠ „Niko Maraš“ – Podgorica
18. OŠ „Pavle Rovinski“ – Podgorica
19. OŠ „Maksim Gorki“ – Podgorica
20. OŠ „Branko Božović“ – Podgorica
21. OŠ „Dr Dragiša Ivanović“ – Podgorica
22. OŠ „Milorad Musa Burzan“ – Podgorica
23. OŠ „Savo Pejanović“ – Podgorica
24. OŠ „Vladimir Nazor“ – Podgorica
25. OŠ „Drago Milović“ – Tivat

Škole uključene 2016/2017. školske godine:

1. OŠ „Vuk Karadžić“ – Podgorica
2. OŠ „Milan Vuković“ – Golubovci, Podgorica
3. OŠ „Božidar Vuković“ – Podgorica
4. OŠ „Vlado Milić“ – Podgorica
5. OŠ „Marko Miljanov“ – Podgorica
6. OŠ „Sutjeska“ – Podgorica
7. OŠ „Vuko Jovović“ – Danilovgrad
8. OŠ „Braća Labudović“ – Nikšić
9. OŠ „Milija Nikčević“ – Nikšić
10. OŠ „Risto Manojlović“ – Kolašin
11. OŠ „Vladislav Ribnikar“ – Bijelo Polje
12. OŠ „Ristan Pavlović“ – Pljevlja
13. OŠ „Salko Aljković“ – Pljevlja
14. OŠ „Savo Ilić“ – Kotor
15. OŠ „Veljko Drobnjaković“ – Kotor
16. OŠ „Orjenski bataljon“ – Herceg Novi
17. OŠ „Meksiko“ – Bar
18. OŠ „Anto Đedović“ – Bar
19. OŠ „Boško Strugar“ – Ulcinj
20. OŠ „Maršal Tito“ – Ulcinj
21. OŠ „Druga osnovna škola“ – Budva
22. OŠ „Mahmut Adrović“ – Berane
23. OŠ „Mustafa Pećanin“ – Rožaje
24. OŠ „25. maj“ – Rožaje
25. OŠ „Aleksa Đilas Bećo“ – Mojkovac

PRILOG 2

FORMULAR ZA PRAĆENJE ČASA NA KOJEM SE KORISTI UDŽBENIK U DAISY FORMATU

Osnovna škola	
Razred i odjeljenje	
Broj učenika u odjeljenju	
Broj učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju (navesti smetnju/teškoću)	
Ime i prezime nastavnika/nastavnice	
Navedite ciljeve iz predmetnog programa i naslove na kojima ste ih realizovali korišćenjem DAISY udžbenika	
Koliko vremena ste koristili DAISY udžbenik?	<ul style="list-style-type: none">a) Tokom cijelog časab) Na početku časa u cilju pripreme za naredne aktivnostic) Za vrijeme konkretnе aktivnostid) Tokom izvođenja zaključka

<p>U koju svrhu ste koristili DAISY udžbenik?</p>	<p>a) Da bi učenici odslušali osnovni tekst b) Za uvodnu motivaciju c) Za objašnjenje, tumačenje, analizu osnovnog teksta d) Da bi učenici provjerili naučeno uz pomoć snimljenog pitanja/naloga/zadatka e) Drugo _____</p>
<p>Aktivnosti učenika u odnosu na slušani/odslušani sadržaj i vrijeme trajanja tih aktivnosti</p>	<p>a) Slušanje _____ b) Čitanje s platna _____ c) Prišećanje na osnovu audio-vizuelnog zapisa _____ d) Iznošenje zaključaka nakon slušanja nastavne cjeline _____</p>
<p>Koja je od prethodno pomenutih aktivnosti bila najprijemčivija za učenike?</p>	
<p>Navedite koja je aktivnost i na koji način pomogla učenicima s posebnim obrazovnim potrebama u pogledu individualnog postignuća?</p>	<p>Učenici sa smetnjama vida: Učenici sa teškoćama učenja (disleksija, disgrafija i sl.):</p>

<p>Kakav efekat ima primjena DAISY udžbenika na socijalizaciju i grupne aktivnosti? Navedite primjer.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a) Učenici međusobno aktivnije sarađuju b) Komunikacija među učenicima vidno je poboljšana c) Veća je emocionalna razmjena među učenicima d) Učenici su strpljiviji, pažljiviji i bolje uvažavaju drugačija mišljenja e) Poboljšana je inovativnost učenika, bogatija je produkcija kreativnih ideja <p>Primjer:</p>
<p>Navedite koja bi i kakva vrsta podrške bila potrebna da DAISY udžbenici dobiju punu primjenu u nastavi.</p>	
<p>Napomene i sugestije</p>	

HVALA NA SARADNJI.

Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-303-2048-4
COBISS.CG-ID 33522960

